

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Sociální pedagogiky

**VYUŽITÍ MEDIACE U TRESTNÝCH ČINŮ
SPÁCHANÝCH UŽIVATELI DROG**

Diplomová práce

Autor:	Bc. Martina Kollárovičová
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Juklová, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Martina Kollárovičová

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název závěrečné práce: Využití mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog

Název závěrečné práce AJ: The use of mediation in criminal offences committed by drug users

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá mediací - mimosoudním řešením konfliktů. Cílem teoretické části práce je shrnout dostupné poznatky z této oblasti. Práce se zaměřuje na využití mediace u trestných činů spáchaných v souvislosti s užíváním drog. Práce nejdříve definuje mediaci, dále její cíle, principy a fáze. Dále jsou uvedeny typické trestné činy spáchané uživateli drog. Empirická část práce mapuje definovanou problematiku. Hlavním cílem průzkumného šetření je zjistit míru využitelnosti mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Juklová, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová

Datum zadání závěrečné práce:

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 10. 3. 2016

Poděkování

Děkuji své vedoucí diplomové práce Mgr. Kateřině Juklové, Ph.D. za její věcné rady, postřehy a podporu při vzniku mé práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mě při psaní práce podporovali.

Anotace

KOLLÁROVIČOVÁ, M. *Využití mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 77 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá mediací, tj. mimosoudním řešením konfliktů. Práce mediaci chápe jako mimosoudní řešení trestního konfliktu mezi poškozeným a obviněným za účasti třetí osoby – mediátora. Zaměřuje se na využití mediace u trestných činů spáchaných v souvislosti s užíváním drog. Nejdříve definuje mediaci a popisuje její zásady a cíle. Dále se práce zabývá procesem mediace, konkrétně jeho fázemi a účastníky. Následující text popisuje trestné činy spáchané uživateli drog. V České republice se uplatňují tři teoretické modely trestné činnosti související s drogami. První model je u nás využíván nejčastěji, jedná se o rozdělení drogové kriminality na primární a sekundární. Druhý model vychází z Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogové závislosti. Z tohoto modelu vychází třetí koncept vysvětlující vztah mezi užíváním drog a páčáním trestné činnosti v závislosti na drogové kariéře. Dále práce mapuje efektivitu mediace a rozdíly mezi mediací a trestním řízením.

Cílem práce je definovat zkoumané oblasti a získat hlubší vhled do problematiky. Záměrem textu je zjistit, do jaké míry je možné využít mediaci v definované oblasti a aplikovat tím teorii do praxe.

Klíčová slova

Mediace, mediační proces, Probační a mediační služba, trestná činnost související s drogami, drogové soudy.

Annotation

KOLLÁROVIČOVÁ, M.: *The use of mediation in criminal offences committed by drug users*. Hradec Králové: Faculty of Education University of Hradec Králové, 2016. 77 pp. Diploma Thesis.

This thesis deals with mediation, it is Non-judicial conflict resolution. Labour understands mediation as an extra-judicial settlement of criminal conflict between the victim and the accused, with the participation of a third party - the mediator. It focuses on the use of mediation in the criminal acts committed in connection with drug use. First, mediation defines and describes the principles and objectives. The thesis deals with the mediation process, and its phases and participants. The following describes the crimes committed by drug users. In the Czech Republic are three theoretical models of crime related to drugs. The first model in the Czech Republic used most often, it is the division of drug-related crime at primary and secondary. The second model is based on the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. From this model is based on a third concept explaining the relationship between drug use and offending, depending on the drug career. Then work explores the effectiveness of mediation and the differences between mediation and criminal proceedings.

The aim is to define the surveyed area and gain a deeper insight into the issues. Another aim is to determine the text to what extent it is possible to make use of mediation in the defined area to apply the theory into practice.

Keywords

Mediation, the mediation process, the Probation and Mediation Service, crimes related to drugs, drug courts.

Zkratky

AMČR – Asociace mediátorů České republiky

DS – Drogové soudy

DTC – Drug treatment court (česky drogové soudy)

DTČ – Drogové trestné činy

EMCDDA – Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti

EMNI – Evropská síť mediátorů

MKN-10 – Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

NL – Návykové látky

OČTŘ – Orgány činné v trestním řízení

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OPL – Omamné a psychotropní látky

PMS – Probační a mediační služba

TČ – Trestná činnost

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

WFM – Světové fórum mediátorů

Obsah

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Definice, principy a cíle mediace	11
2 Proces mediace	19
2.1 Fáze mediace.....	19
2.2 Účastníci – mediátor, klient	21
3 Trestné činy páchané uživateli drog.....	30
4 Hodnocení efektivity mediace v porovnání s trestním řízením	42
EMPIRICKÁ ČÁST	46
5 Využití mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog	46
5.1 Průzkumné šetření	49
5.1.1 První část	49
5.1.2 Druhá část	58
5.2 Shrnutí a diskuze průzkumného šetření.....	67
Závěr	69
Seznam použitých zdrojů.....	70
Seznam tabulek	75

Úvod

Ke zpracování diplomové práce na téma „*Využití mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog*“ mě přivedlo setkání s mediátorkami. Toto shledání proběhlo formou přednášky. Cílem přednášky bylo seznámit posluchače s mediací a s jejím praktickým využitím. O pár dní později jsem začala chodit na odbornou praxi do Probační a mediační služby v Hradci Králové. Zde jsem se s mediací opět setkala, neboť má široké uplatnění v trestní justici a je jedním z nástrojů řešení trestného činu.

Mediaci lze definovat jako mimosoudní řešení trestných konfliktů mezi poškozeným a obviněným za účasti třetí osoby – mediátora. Zaměřuje se na využití mediace v trestných činech spáchaných v souvislosti s užíváním drog.

Práce se zabývá mediací u **trestných činů spáchaných uživateli drog**. Cílová skupina byla vybrána z důvodu dlouhodobého zájmu o drogovou problematiku. Od května 2014 pracuji v K-centru v Pardubicích. Centrum nabízí sociální a adiktologické služby pro uživatele drog a jejich blízké.

Dalším významným faktorem při rozhodování o tématu závěrečné práce byla také skutečnost, že problematika trestných činů spáchaných uživateli drog se stává z hlediska svého výskytu v populaci čím dál aktuálnějším tématem. Zvyšuje se tak počet udělovaných alternativních trestů pachatelům užívající drogy. Začíná se uplatňovat myšlenka, že „tradiční“ tresty nevedou ke snižování návykových látek ani ke snižování kriminality.

My, jakožto budoucí sociální pedagogové, můžeme najít v praxi široké uplatnění, především však v pomáhajících profesích. Může se jednat o práci s dětmi a mládeží ve volném čase, dále o oblast sociálně pedagogické prevence při práci s dětmi, ale i o oblast sociální práce. Sociální pedagog může působit jako mediátor v trestním i civilním právu. Požadavky kladené pro výkon profese mediátora se prolínají s požadavky kladené na sociálního pedagoga. Jedná se o znalosti sociální politiky a managementu, znalosti z oblasti poradenství, orientace v občanském zákoníku, znalosti v oblasti sociální komunikace, dále široké spektrum všeobecných znalostí a v neposlední řadě osobnostní předpoklady a morální požadavky. Sociální pedagog i mediátor by měl pozitivně působit na mládež a dospělé, aby jejich osobnostní rozvoj probíhal žádoucím směrem.

Publikací, které se zabývají **mediací**, je dostatečné množství. Z českých autorů lze jmenovat např. prvního českého mediátora s dlouholetou praxí Jiřího Plamínka, dále velice úspěšnou mediátorku Lenku Holou. Ta za svou mediační praxi přivedla ke shodě až 150 případů. Mediací v rámci Probační a mediační služby se zabývá Štern a kolektiv. V souvislosti s touto prací nelze opomenout publikace, které se zabývají drogovou problematikou. Zástupcem této skupiny jmenuji Kamila Kalinu, který **drogové problematice** věnuje nemalou část své profesní kariéry.

Cílem práce je definovat zkoumané oblasti a získat hlubší vhled do problematiky. Diplomová práce má za cíl představit myšlenku uplatnění mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog. Náplní práce je prozkoumat, zda uplatnění mediace u této specifické skupiny je možné a zda se mediace reálně využívá.

Diplomová práce je sestavena z pěti kapitol. První čtyři kapitoly se zabývají teoretickou částí a poslední průzkumným šetřením. První kapitola pojednává o mediaci. V této části je vymezena definice, zásady a cíle mediace. Další kapitola se zabývá procesem mediace. Tato kapitola je rozdělena do dvou podkapitol: první podkapitola popisuje fáze mediace, druhá její účastníky. Třetí kapitola se věnuje trestným činům spáchaných uživateli drog. V následující kapitole je prostor pro vyhodnocení efektivity mediace a porovnání trestního řízení s mediací. Pátá kapitola se zabývá průzkumným šetřením. Cílem empirické části je analyzovat přístup justičních institucí k osobám stíhaným za drogové činy v České republice a porovnat jej s dalším možným přístupem praktikovaným ve vybrané cizí zemi.

Přínos předkládané diplomové práce by měl být spatřován zejména v získání konkrétních výsledků průzkumného šetření, které lze považovat za určitou sondu do dané problematiky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Definice, principy a cíle mediace

Mediace je moderní metodou řešení konfliktů. Nejdříve se mediace uplatňovala v rámci Probační a mediační služby (také jako PMS), později se však mediační techniky a procesy přesunuly na občanskoprávní spory. Mediace se tím dostala do povědomí veřejnosti.

Pojem mediace

Slovo „mediace“ je odvozeno z latinského *medius*, což lze laicky přeložit jako střední, prostřední, ale také nestranný, nerozhodný a neurčitý.¹

„Mediace je proces, ve kterém třetí neutrální osoba napomáhá v konfliktu nalézt vzájemně přijatelné řešení sporu, aniž by rozhodovala nebo nařizovala podobu výsledného řešení. Jedná se o dobrovolný mimosoudní proces.“² Téměř shodně tento pojem definuje i mediátorka Holá, která však vychází z pojetí mediace jako komunikační dohody. „Mediace je metoda řešení konfliktu komunikací, při níž neutrální kvalifikovaná osoba pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání, jehož cílem je dosažení jejich spokojenosti s procesem a výsledkem řešení konfliktu.“³ Mediaci lze zjednodušeně chápat jako mimosoudní řešení konfliktů, sporů.

Mediace je v České republice definovaná **zákonem o mediaci**. Podle § 2 a) zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, se mediací rozumí „postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými (dále jen „strana konfliktu“) tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.“⁴ Je potřeba doplnit, že se jedná o neformální proces.

Na základě výše uvedeného bychom mediaci vymezili jako neformální mimosoudní proces řešení konfliktu, ke kterému dochází dobrovolně a se souhlasem

¹ HOLÁ, Lenka. *Mediace - Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, s. 52.

² POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 42.

³ HOLÁ, Lenka. *Mediace – Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, s. 52.

⁴ CHOLENSKÝ, Robert. *Praktický průvodce mediací: podle nové právní úpravy*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2013, s. 257.

obou stran sporu prostřednictvím třetí nezávislé osoby – mediátora; dochází k objasnění konfliktu.

Historie mediace

Informace o historii mediace se liší, zejména pak v časovém zařazení. „*Mediace se vyvíjela v různých historických obdobích, v různých geografických oblastech a v různých oborech společenské praxe různě.*“⁵

Mediace jako metoda řešení konfliktů za pomoci třetí neutrální osoby existuje ve společnosti od pradávna. Kořeny mediace sahají až do **starověku**. Principy mediace byly používány i v tradičních společnostech k řešení konfliktů mezi příbuzenstvem a uvnitř komunit. Ve starověkém Řecku se občané v občanských sporech neobraceli na soud, ale na tzv. rozhodčí soudy. Rozhodčí řízení má společné prvky s mediací, „*lze ho z historického hlediska tedy chápat nejen jako samostatnou formu řešení, ale i jako předstupeň vývoje mediace.*“⁶ Specifika blízké mediaci lze vystopovat v různých obdobích čínské historie, je také součástí japonské kultury, židovské tradice, známá je také v arabské kultuře a u některých afrických kmenů. Do Spojených států se rozšířila díky čínským a židovským přistěhovalcům.⁷ Odtud se dostala do Evropy a následně i k nám do tuzemska.

Ve **středověku** se mediace využívala hlavně při řešení trestných činů. Jedná se o snahu urovnat konflikt mezi poškozeným a obviněným. Zhruba kolem roku 1300 byl fenomén smířčích křížů součástí trestního práva. Usvědčený musel pokrýt náklady na pohřeb oběti, soudní výlohy, dále musel přispět na výživné pozůstalých dětí oběti.⁸ Usvědčený vrah nemusel být tedy vždy popraven. Svým životem, respektive svými penězi mohl pomoci k lepšímu žití pozůstalých, a tím do jisté míry vykompenzovat velkou ztrátu, která je potkala, alespoň co se týče materiálního zabezpečení.

Kolem **šedesátých let** minulého století vzniká mediace jako alternativní řešení konfliktů. Mediace se nyní v USA uplatňuje u 60-70 % zjevných sporů. Mediace je dále nejvíce rozšířená ve Francii, Německu a Velké Británii.⁹ Zde se mediace

⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace - Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, s. 29.

⁶ Tamtéž, s. 28.

⁷ MEDIACE-BRNO, *Historie mediace v České republice* [online]. © 2015. [cit. 2015-03-27]. Dostupné z <http://www.mediace-brno.cz/historie-a-zkusenosti.html>.

⁸ HOLÁ, Lenka. *Mediace – Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, s. 29.

⁹ Tamtéž s. 30.

uplatňuje hlavně u méně závažných trestných činů, dále u rodinných, sousedských, obchodních, pracovních a komunitních sporů.

Kvůli rostoucím trestným činům páchaným uživateli drog se **na začátku tohoto století** objevila potřeba soudu, který by spolupracoval s institucemi řešící léčbu drogových závislostí. Vznikl tak tzv. **drogový soud**. První takový soud vznikl ve městě Miami, ve státu Florida, USA v roce 1989. Jako tým byli schopni dosáhnout trvalé změny životního stylu a chování účastníka drogového soudu. Deset let po vzniku prvního soudu vzniklo dalších 492 poboček, k roku 2012 bylo zřízeno 2 734 drogových soudů v různých státech USA.¹⁰ „*Cílem je zabránit pomocí léčby a tlaku orgánů činných v trestním řízení tomu, aby se pachatel znovu ocitl před těmito orgány a aby dále užíval drogy.*“¹¹ Výzkumy ukazují, že tento přístup se jeví jako úspěšný a efektivní.

V České republice byla k tomuto účelu zřízena Probační a mediační služba. „*Probační a mediační služba představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.*“¹² V roce **2001** vzniká státní organizace podle zákona o PMS ČR. Probační a mediační služba převážně spolupracuje s mladistvými a uživateli drog.

Mediace u nás

S neziskovou organizací **Partners for Democratic Changes** přišla mediace i k nám do tuzemska, a to v 90. letech 20. století. Tato organizace vzdělávala potencionální mediátory.

Na začátku se mediace uplatňovala v tzv. smírčích radách, ty se prostřednictvím mediačních technik snažily o snížení napětí a konfliktů v obci. „*Jednalo se zejména o spory vzniklé na základě vzájemného soužití, jako byly konflikty sousedské nebo mezi skupinami obyvatelstva (převážně interetnického charakteru, tj. mezi českou*

¹⁰ NADCP, *History*, [online]. © National Association of Drug Court Professionals 2015. [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://nadcp.org/learn/what-are-drug-courts/drug-court-history>.

¹¹ EMCDDA, *Nové iniciativy: drogové soudy a mediace mezi obětí a pachatelem*, [online]. © 2014. [cit. 2016-01-28]. Dostupný z <http://ar2004.emcdda.europa.eu/cs/page098-cs.html>.

¹² PMSČR, *Poslaní a cíle Probační a mediační služby*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

*společností a romskou menšinou).*¹³ Jelikož se jednalo o grantový program, po skončení dotační podpory neměl program dlouhé trvání.

Mediace není tolik využívána z důvodu neznalosti o této metodě a také neukotvení mediace v právní justici. Mediace u nás z historického hlediska nemá tak rozvinutou tradici. Poprvé se definice mediace objevuje v zákoně o **Probační a mediační službě** v roce 2000, jedná se o Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Definici nalezneme v § 2 odstavci 2. „*Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“¹⁴

Mezi hlavní **cíle Probační a mediační služby** se řadí integrace pachatele, tedy začlenění pachatele do běžného života bez další trestné činnosti. Následující cíl pojednává o participaci poškozeného. Jedná se o snahu zapojit poškozeného do procesu, a tím obnovit jeho pocit bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost. PMS se také snaží o ochranu společnosti, zejména prostřednictvím uložených alternativních trestů a opatření.¹⁵ Individuální přístup k obviněnému i poškozenému vede k posílení odpovědnosti za výsledek trestního řízení a zajišťuje aktivní účast obou stran.

Hlavním důvodem pro zvolení mediace jsou spáchané méně závažné trestné činy, které jsou definované trestní sazbou do tří, případně pěti let. Mezi ně můžeme řadit například majetkové delikty nebo trestné činy spáchané z nedbalosti. Mediační činnost se převážně realizuje v přípravné fázi trestního řízení a její výsledek ovlivňuje další rozhodnutí státního zástupce či soudce.

Mediace není v ČR nabízena automaticky, jak je tomu v zahraničí. U nás je potřeba, aby o mediační proces zažádala osoba poškozená, či osoba obviněná. Tato skutečnost eliminuje frekvenci využití, neboť informovanost veřejnosti je

¹³ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 23.

¹⁴ PMSČR, *Zákon o mediaci*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/01_ZAKON_O_PMSCR_aktual_2009.pdf

¹⁵ PMSČR, *Poslaní a cíle Probační a mediační služby*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

minimální.¹⁶ Například v Nizozemsku policie automaticky nabízí pachatelům ve věku od 12 do 18 let účast na mediaci.

„Hovoříme-li o mediaci v trestní justici, je třeba rozlišovat pojem tzv. odklonů v trestním řízení a mediací samotnou. Odklony v trestním řízení jsou alternativním (mimosoudním) způsobem řešení trestního konfliktu. Patří mezi ně institut podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání. Mediace je prostředkem jejich uplatnění.“¹⁷ Mediace v trestním řízení má svá specifika. Když klienti vstoupí do mediačního procesu, jsou hned na začátku rozděleny role. Je patrné, kdo je „pachatel“ a kdo je „poškozený“.

Kromě klasického typu mediace se může využít „**nepřímá**“ mediace, která se provádí prostřednictvím pracovníka PMS bez přímého setkání jednotlivých aktérů procesu. Nepřímá mediace se nejčastěji uplatňuje zejména při vážných dopravních nehodách. V takovém případě většinou poškozená strana s mediací nesouhlasí. V takových situacích se může jednat s každým zvlášť. Dalším typem mediace může být tzv. **zástupná**. Ta má vést k urovnání psychických škod především u násilných trestných činů, kdy se oběť setká pouze s pachatelem podobného trestného činu, nikoliv přímo s pachatelem činu, ve kterém byla obětí sama.¹⁸ Nejčastěji se však využívá **mediace přímá**.

„Jsme taková prevence před posledním krokem, kterým je vězení. Jsme jakousi záchytnou stanicí, snažíme se o určitý posun, kdy je možno ještě odvrátit buď samotné trestní řízení (odklon od trestního řízení), anebo odsunout vězení a nahradit tento trest jinou alternativou, při které jsou zachovány sociální vazby. Nemá to pak takový dopad na psychiku klienta a pro společnost je to levnější. Snažíme se o větší polidštění soudnictví.“¹⁹ Tak popsali brněnští probační úředníci smysl mediace v rámci PMS.

V roce 2000 byla založena **Asociace mediátorů ČR (AMČR)**. Cílem této společnosti je udržet mediaci na vysoké profesionální úrovni, šířit o ní informace a vzdělávat zájemce o mediační proces. AMČR je držitelem akreditace MŠMT ČR. Asociace vytvořila Etický kodex mediátora, formulovala vzdělávací a profesní

¹⁶ BERNADRD, J., *Mediace v rámci výkonu trestu odnětí svobody*. 1. vyd. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005, s. 7.

¹⁷ HOLÁ, *Mediace v teorii a praxi*, 1. Vyd. Praha: Grada, 2011, s. 6.

¹⁸ Tamtéž, s. 6

¹⁹ JUSTICE, *Význam mediace a dalších specifických metod pro úpravu odklonu*, [online]. © 2003. [cit. 2015-05-23] Dostupné z <http://trestni.juristic.cz/169965/clanek/trest3.html>.

standards mediace, které zaručují profesionalitu. Od května 2003 je AMČR členem Světového fóra mediátorů (WFM) a od prosince 2007 je členem Iniciativy Evropské sítě mediátorů (EMNI). Asociace realizuje mediaci v rodinné, komunitní, pracovní-obchodní a etnické oblasti. Společně s Ministerstvem průmyslu a obchodu školí v oblasti mediace spotřebitelských sporů.²⁰ Tím se mediace přesunula i do občanskoprávních sporů.

Například mediátorka, u které jsme absolvovali v úvodu zmíněný seminář, na svých webových stránkách nabízí řešení konfliktů v různých oblastech života. Může se jednat o **rodinné záležitosti**: prostřednictvím mediace se lze dohodnout na péči o děti po rozvodu – jak se budou rodiče podílet na úhradě potřeb dětí, na výchově a jakým způsobem budou mezi sebou komunikovat. Dále se může jednat o vypořádání majetku při rozvodu a o dědické spory. V rámci **sousedských záležitostí** může jít o rušení nočního klidu, neshody ohledně užívání společných prostor domu, spory mezi pronajímateli a nájemci, spoluvlastnické spory a uspořádání bytových otázek. V **pracovních záležitostech** se nejčastěji řeší pracovníprávní spory, zaměstnanecké spory - mezi kolegy, mezi nadřízenými a podřízenými, mezi jednotlivými odděleními atd. Zmíněná mediátorka si účtuje 500 Kč za jednu hodinu mediačního jednání od každé strany sporu.²¹ Mimo jiné lze prostřednictvím mediace řešit **konflikty ve škole**. Buď se mohou řešit konflikty mezi učiteli, mezi učiteli a vedením školy, mezi rodiči a školou aj. Prostřednictvím tzv. peer-mediace lze řešit konflikty mezi učiteli a žáky a žáky navzájem. Spory mají nejčastěji charakter přestupků proti pravidlům slušného chování či školního řádu.²² Peer-mediátorem se stávají studenti, kteří absolvují mediační výcvik. Při řešení **obchodních sporů** či zaměstnaneckých sporů „je výhodou mediace v obchodní oblasti jednoznačně fakt, že při řešení sporů mediací nedochází k přerušování obchodních vazeb mezi firmami, jak tomu většinou bývá při soudním či arbitrážním jednání.“²³

Přestože neexistuje ucelená definice mediace, její principy vymezeny jsou a musí se jimi striktně řídit každý mediátor.

²⁰ ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČR, *Co je to mediace*, [online]. © 2011. [cit. 2015-05-23], Dostupné z <http://www.amcr.cz/co-je-to-mediace/>.

²¹ MEDKOVÁ Radka., *Jaké typy sporu lze řešit?*, [online]. © 2011. [cit. 2015-05-23], Dostupné z <http://www.mediace-cr.cz/jake-typy-sporu-lze-resit/>.

²² HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2011, s. 145.

²³ ROZHODČÍ SOUD PŘI IAL SE, *Obchodní mediace*, [online]. © 2015. [cit. 2015-06-16] Dostupné z <http://www.rozhodcisoud.net/cz/sekce/obchodni-mediace-73>.

Hlavní principy mediace

Různí autoři nabízí odlišné výklady principů mediace. Jedná se však spíše o odlišnosti jednotlivých termínů, než o zásahy do podstaty principů.²⁴ Mediace se o tyto zásady opírá.

Základními principy mediace jsou **dobrovolnost procesu, důvěrnost a podpora**. To, že strany konfliktu souhlasí s mediačním procesem, je jejich svobodným rozhodnutím. Mediátor by měl dosáhnout důvěry, že se druhá strana bude v rámci mediace snažit hledat řešení. Mediátor respektuje jejich **důstojnost, sdílení myšlenek, pocitů** a podporuje je při hledání přijatelného řešení sporu. Dále akceptuje **odlišné názory a způsoby uvažování**. Mediace není zaměřená na posuzování viny. Mediátor se nesmí přiklonit k jedné straně, ani se vyjadřovat k míře zavinění různých stran sporu. Princip **rozhodování** souvisí s tím, že o všech věcných aspektech řešení nebo dohody rozhodují účastníci konfliktu. Mají plnou svobodu rozhodnout, zda a jak bude jejich spor vyřešen.²⁵ Tak to stanoví i zákon o mediaci ve třetím odstavci § 3: „*Za obsah mediační dohody jsou odpovědné pouze strany konfliktu.*“²⁶ Mediátor nemůže ovlivňovat řešení sporu, může však odmítnout podílet se na vzniku dohody či řešení, které jsou v rozporu se zákony nebo jeho svědomím. Mediátor je **odpovědný za vedení jednání**, za proces a za zachování rovnosti a neutrality stran. Další princip je pro mediaci typický. Jedná se o **princip budoucnosti**. K mediaci patří pohled vpřed. Mediátor má dále řadu úloh souvisejících s novými požadavky na myšlení a chování účastníků konfliktu. Poskytuje stranám sporu **behaviorální vzor**. Mediátor poukazuje na potřebu respektovat určitá pravidla pro vztahy a komunikaci.²⁷ Od stran konfliktu se do jisté míry očekává změna percepce, tedy posun ve vnímání konfliktní situace.

Pokud jsou obě strany s průběhem mediace spokojeny, je cíl mediace splněn.

²⁴ PLAMÍNEK, Jiří. *Jak řešit konflikty: 27 pravidel pro efektivní vyjednávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 62.

²⁵ Tamtéž, s. 62.

²⁶ CHOLENSKÝ, Robert. *Praktický průvodce mediací: podle nové právní úpravy*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2013, s. 258.

²⁷ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: neúčinnější lék na konflikty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, s. 66.

Cíle mediace

Cílem mediace je vytvořit **dohodu**, která bude rozumná, vyvážená, skutečně realizovatelná a oboustranně přijatelná. Mohou však nastat i situace, kdy se v průběhu mediace ukáže, že dohoda mezi účastníky skutečně není v současné době možná. Jedná se o tzv. **dohodu o nedohodě**. V průběhu takové mediace si však každá ze stran může najít nové pohledy na situaci a díky tomu účinně změnit své postavení ve vztahu.²⁸ Tato změna percepce je nepochybně žádoucí.

Vzniklá dohoda by měla obsahovat konkrétní postup řešení, stanovit úkoly a povinnosti. Strany si mohou dohodnout i případné sankce za jejich nedodržení. Dohoda je písemná a stvrzená podpisy stran i mediátora.

Plamínek považuje „*mediaci za skutečně úspěšnou teprve poté, kdy jsou řešení nebo dohoda uskutečněny a spor přestává existovat.*“²⁹

Cílem mediace **v rámci Probační a mediační služby** je výsledná dohoda mezi stranami. Dohoda v takové případě, jak už bylo výše uvedeno, musí být srozumitelná, splnitelná a přiměřená okolnostem, dále však také kontrolovatelná. Následnou kontrolu zpravidla provádí středisko Probační a mediační služby, kde daná mediace probíhala.³⁰ Nejčastěji bývá za cíl mediace považováno celkové zvládnutí sporné situace.

I v rámci PMS se může stát, že se nepodaří dospět k dohodě, „*důvodů může být celá řada, např. oběť neakceptuje uhrazení škody formou splátek a požaduje celou částku najednou. Mediace může být v takovém případě ukončena nedohodou. Pracovník však může nabídnout spolupráci v rámci tzv. jiných činností směřujících k urovnání konfliktního stavu.*“³¹

K dosažení žádoucího stavu se musí podstoupit kroky, které k němu vedou. Aby strany konfliktu mohly dojít k cíli a smyslu mediace, musí projít celým procesem mediace.

²⁸VAŇKOVÁ Eva., *Co je mediace*, [online]. © 2015. [cit. 2015-06-26]. Dostupné z <http://mediace-najitreseni.cz/mediace/>.

²⁹ PLAMÍNEK, Jiří. *Jak řešit konflikty: 27 pravidel pro efektivní vyjednávání*, 1. vyd. Praha: Grada, 2006. s. 55.

³⁰ PMSČR, *Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z https://www.pmscr.cz/download/NVD_Metodicky_postup_PMS.doc.

³¹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D., *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 51.

2 Proces mediace

Mediační proces se skládá z jednotlivých mediačních setkání. Počet mediačních setkání záleží především na povaze a složitosti konfliktu mezi stranami a na motivaci stran dojít k řešení sporu. Mediačního procesu se vždy musí zúčastnit tři strany. Jsou přítomni dvě strany, které řeší spor (čili klienti) a třetí neutrální strana.

2.1 Fáze mediace

Mediaci lze rozdělit do několika po sobě jdoucích fází. „*Záleží na přístupu mediátora a na kontextu situace řešení, do jaké míry bude tato struktura pro mediátora závazná.*“³² Struktury, které se uplatní během mediace v Probační a mediační službě a v občanskoprávních sporech, jsou rozdílné. Pro účel diplomové práce bude popsána struktura mediace v rámci PMS.

Do **první fáze** patří „*vše, co se stane před samotným zahájením mediačního procesu: posouzení vhodnosti sporu k mediaci, rozhodnutí se pro vstup do mediace, získání ostatních stran s účastí, zvolení mediátora, dohodnutí podmínek mediace, podepsání smlouvy o provedení a příprava stran na mediaci.*“³³ Tato tzv. předfáze je bezesporu nejdůležitější pro obě dvě strany. PMS tuto fázi nazývá zahájení činnosti střediska. K zahájení musí dostat středisko pokyn, který obdrží buď od orgánů činných v trestním řízení, či od zúčastněných osob, tj. poškozený, obviněný, obhájce, poskytovatelé sociální služby a další. Lze zahájit mediaci na základě vlastní iniciativy střediska.³⁴ Mediátor získá první informace o sporu mezi klienty.

V rámci **druhé fáze**, tzv. přípravné, probační úředník pozve klienty k individuálnímu jednání. Pozvání nejčastěji probíhá formou písemné pozvánky.

Ve **třetí fázi** musí nejdříve probační úředník zmapovat vhodnost mediace případu. Prostřednictvím individuální konzultace úředník předává základní informace o mediaci a o tom, jak mediace probíhá. Pokud obě strany souhlasí, lze zahájit společné jednání, tedy mediaci.

³² HOLÁ, Lenka. *Mediace – Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2003, s. 103.

³³ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 112.

³⁴ PMSČR, *Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z https://www.pmscr.cz/download/NVD_Metodicky_postup_PMS.doc.

Ve **čtvrté fázi** probíhá mediační proces, kterého se zpravidla účastní úředník PMS (tedy mediátor), obviněný či další účastníci (rodinní příslušníci stran, pracovníci OSPOD či soudní znalci). Tuto fázi zahajuje mediátor, a to svou úvodní řečí. Jeho úkolem je navodit důvěrnou atmosféru. Dále musí přiblížit mediační proces a roli mediátora. V této fázi se dále zabývá základními pravidly jednání, například formou oslovení, zásady slušného chování, časovým omezením jednání, orientací v prostředí a způsobem financování.³⁵ Nejdůležitějším bodem mediátora je v této fázi zdůraznit dobrovolnost účasti. Mediátor v této fázi naslouchá, a když je potřeba, tak otázkami podmiňuje otevřenost ve sdělování. Cílem je získat maximum možných informací důležitých pro porozumění sobě i partnerovi. Tato fáze je „*opravdovým nerušeným časem, kdy klient má možnost v chráněném prostředí sdělit své chápání i prožívání konfliktu.*“³⁶ Poté mediátor nestranně a bez komentáře shrne sporné body.

Během mediace úředník „*napomáhá oběma klientům vzájemně komunikovat, otevírat společná témata, vyjasňovat sporné oblasti, podporuje strany v aktivním hledání vzájemně prospěšného způsobu řešení celého případu a objasňuje vyváženým přístupem trestně právní kontext prováděné mediace.*“³⁷ Postupně dochází k odhalování vlastních zájmů, motivů a potřeb člověka, což je pro člověka v konfliktu emočně náročnou situací. Cílem této fáze je opustit původní soupeřivé pozice a přejít k postupnému odhalování vlastních zájmů, motivů, hodnot, potřeb a porozumění partnerovi. Možnosti řešení se stanovují na základě identifikovaných zájmů a potřeb klientů, a vedou k uspokojování zájmů obou partnerů. Využívají se techniky tvůrčího myšlení: brainstorming, vývojový diagram, strom významnosti, rozbor předností a nedostatků a mnoho dalších.³⁸ Dohoda je vytvořena za aktivní účasti všech stran společným vyjednáváním. Mediátor na konci této fáze zrekapituluje průběh mediace.

Na konci **páté fáze** vzniknou písemné výstupy. Zakládají se sem jednotlivé záznamy o úkonu – záznamy z konzultací. Dále se do spisu zakládá zpráva o výsledku mediace a případně uzavřená dohoda. Pracovní materiály vzniklé v průběhu jednání, např. písemné záznamy mediátora či poznámky na flipchartu,

³⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 120.

³⁶ Tamtéž, s. 121.

³⁷ PMSČR, *Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z https://www.pmscr.cz/download/NVD_Metodicky_postup_PMS.doc.

³⁸ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 128.

se po ukončení mediace zničí.³⁹ V poslední fázi mediátor shrne proces mediace a výsledné výstupy. Dochází ke kvalifikaci mediace, všem zúčastněným je poskytnuta zpětná vazba. Sjednávají se také podmínky dodržování a kontroly dohody.⁴⁰ Účastníci vstupují do procesu v různých rolích.

2.2 Účastníci – mediátor, klient

Role mediátora

„Během společného setkání má pracovník v roli mediátora vytvořit prostředí, v němž bude zajištěna stejná pozornost potřebám oběti a pachatele.“⁴¹ Základní podmínky pro výkon profese zahrnují osobnostní předpoklady, vzdělání a vzdělávání mediátorů, odborné znalosti a dovednosti.

„Příprava a realizace mediace probíhá zpravidla před rozhodnutím soudu o vině či nevině pachatele, tj. v průběhu přípravného řízení. Pracovník musí respektovat presumpci nevině a postupovat vyváženě a nestranně.“⁴²

Mediátor se musí v procesu mediace zabývat vedením a strukturací jednání – odpovídá za efektivní vedení rozhovoru a strukturování mediačního procesu, dbá na dodržování pravidel, která byla všemi přijata, a směřuje strany ke konkrétnímu řešení. Mediátor tlumočí myšlenky a pocity tak, aby je druhá strana opravdu slyšela a byly pro ni přehledné a srozumitelné (ulehčuje komunikaci), neboť lidé v konfliktu často jakoby neslyší, co jim druhá strana říká. Mediátor pomáhá stranám vidět konflikt a jeho řešení z různých úhlů pohledu (hledání alternativ); zároveň by se měl ujistit, že výsledná dohoda je uskutečnitelná, že ji strany budou schopny i v budoucnu dodržovat.⁴³

³⁹ PMSČR, *Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z https://www.pmscr.cz/download/NVD_Metodicky_postup_PMS.doc.

⁴⁰ HOLÁ, Lenka. *Mediace – Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2003, s. 109.

⁴¹ ŠTERN P., OUŘEDNÍČKOVÁ L., DOUBRAVOVATÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů.*, 1. Vyd. Praha: Portál, 2010, s. 41.

⁴² Tamtéž, s. 40.

⁴³ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 54.

Nástroje mediátora

Uvedené nástroje mohou pomoci mediátorovi jak k efektivnímu vedení mediačního procesu, tak k překonání situací, kdy neví jak dál. Jednotlivé nástroje do sebe navzájem přecházejí, překrývají se a doplňují.

Otázky jsou v mediaci především nástrojem zjišťovacím, mají sloužit k získávání informací. Rozlišujeme otázky otevřené a uzavřené. „*Dobře zacílená otázka může rozhovor rozproudit, pozměnit jeho směr nebo přimět účastníky mediace k zamyšlení, či dokonce ke změně postoje.*“⁴⁴ Proto se mediátoři často ptají, mohou tím otevřít nová témata a podnítit diskusi. Mediátoři musí být dobře seznámeny s případem, aby věděli, na co se zeptat a jak.

Pokud se mediátor ptá, měl by nechat dostatečný čas na odpověď. Jedná se o tzv. **aktivní ticho**. „*Krátké odmlčení podněcuje strany k doplnění informací nebo k dodání nové myšlenky či souvislosti, a rozhodně není v mediaci na škodu.*“⁴⁵

Aktivní naslouchání se projevuje výrazem tváře, gesty, očním kontaktem či tónem hlasu. Mediátor nechá klienta vymluvit a naslouchá mu. Pokud mediátor něčemu nerozumí, požádá klienta o zopakování informací. Neměl by však dávat rady a doporučení klientům, i když ho k tomu klient tlačí.⁴⁶ K technikám aktivního naslouchání se řadí povzbuzení, kterým se dodává odvaha, sebedůvěra a chuť dále sdělovat informace. Technika objasnění napomáhá orientaci v situaci, získává informace a zjišťuje nové souvislosti. Parafrázování slouží mediátorovi přeformulovat sdělené informace vlastními slovy tak, aby se ujistil, že správně pochopil dosud řečená slova. Mediátor dává najevo, že chápe, jak se klient cítí prostřednictvím zrcadlení. Dochází zde k pojmenování pocitů, a to obvykle přináší uvolnění napětí. Po určité době trvání mediačního procesu je dobré shrnout dosavadní diskusi. Shrnutí se převážně využívá na počátku každé mediace (shrnuje předešlé sezení), dále před a po každé přestávce, na konci mediačního setkání, či když se strany nemohou pohnout z místa. Zcela běžným nástrojem je tzv. přerámování či transformace sdělení.⁴⁷ „*Mediátor se chová jako „tlumočník“, který sdělení stran cíleně přeformulovává tak, aby změnil negativní kontext sporu*

⁴⁴ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 102.

⁴⁵ Tamtéž, s. 109.

⁴⁶ ŠÍŠKOVÁ, Tereza. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 91.

⁴⁷ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 143.

a pootevřel cestu k dohodě. Myšlenka přerámcování (přeformulování) spočívá také v tom, že mediátor napomůže stranám vidět věci z jiného úhlu, v jiném kontextu a nových souvislostech. Změna kontextu umožňuje získat nové porozumění, a tím i odkrýt další zdroje a možnosti řešení.⁴⁸ Při zopakování mediátor použije tzv. neutrální jazyk. Mediátorovo ocenění by mělo napomáhat ke změně od vztahu soupeření ke vztahu spolupráce. Uplatňuje se například u ochoty řešit konflikt, u aktivní účasti, pozitivního přístupu a nového úhlu pohledu na situaci.⁴⁹ Oceňování je důležité převážně v první fázi mediačního procesu, neboť prostřednictvím této metody lze podnítit strany konfliktu k aktivnímu vyjednávání.

Pro efektivní proces mediace je dobré nejen slyšet argumenty stran konfliktu, ale také je vidět. Díky zapsaným tématům se účastníci procesu snadněji orientují v průběhu mediace. Proto je výhodná **práce s flipchartovou tabulí**. Zapsané téma má zpravidla podobu obecnou a neutrální. Mediátor zapsané poznámky schová do dalších sezení a později se k nim může vracet. V rámci tohoto nástroje se často uplatňuje **brainstorming**. Jedná se o techniku tvůrčího myšlení, která podporuje aktivní spolupráci a zároveň individualitu jedince.⁵⁰ Brainstorming je založen na asociacích. Tato metoda má transparentní zásady, kterými je potřeba ji vést. Mediátor zapíše vše řečené, vyvaruje se hodnocení a snaží se o uvolněnou atmosféru. Uplatňuje se myšlenka, čím více nápadů, tím pravděpodobnější a snadnější bude nalézt nejlepší varianty.

Dalším nástrojem je **neverbální komunikace**. „Mediátor využívá poznatky z nonverbální komunikace také k navázání bližšího kontaktu s klienty. Otevřenými gesty podtrhuje svou vstřícnost a zájem naslouchat.“⁵¹ Řeč těla je potřeba číst v celém kontextu situace a měla by brát v úvahu kulturu a osobnostní předpoklady jedince. Mediátor by se měl vyvarovat emočně zabarvených slov, měl by tedy mluvit tzv. **neutrálním jazykem**.⁵² Neměl by moralizovat a měl by se vyvarovat profesionálního vyjednávajícího žargonu, viz tabulka číslo 1.

⁴⁸ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 110.

⁴⁹ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 143.

⁵⁰ ŠIŠKOVÁ, Tereza. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 82.

⁵¹ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 110.

⁵² Tamtéž, s. 111.

Tabulka č. 1: Neutrální jazyk⁵³

Nevhodné formulace	Vhodné formulace
Ted' uděláme <i>caucus</i> .	Rád bych se s vámi sešel odděleně.
Váš problém je nelehký.	Vaše situace je nelehká.
Odpůrce a žalobce	Paní a pan (konkrétní jména stran)
Měli byste se domluvit. Musíte se domluvit.	Co by Vám pomohlo, abyste se domluvili?
Ústupek	Vstřícný krok
Proč to říkáte?	Z jakého důvodu to říkáte?
Jaká je vaše BATNA?	Jaké máte jiné možnosti, když se s druhou stranou nedomluvíte?

V rámci PMS „*mediaci vede odborník na řešení konfliktů – mediátor, který jednání řídí, zachovává vstřícný a vyvážený přístup k oběma stranám a napomáhá jim nalézt řešení nejen v oblasti náhrady škody, ale i vysvětlení, proč k trestnému činu došlo.*“⁵⁴

Probačním úředníkem se může stát ten, kdo je bezúhonný, plně způsobilý k právním úkonům, má ukončené magisterské studium humanitního směru. Výhodou jsou dobré komunikační dovednosti a uživatelská úroveň na počítači (Word, Excel). Oproti tomu PMS nabízí stabilní zázemí organizace, 5 týdnů dovolené + 5 dní sick days, pružnou pracovní dobu a další odborné vzdělávání.

Probační pracovníci nejsou specializovaní na práci se specifickými skupinami klientů. Z toho vyplývá fakt, že probační pracovníci nejsou dosud připraveni pracovat s klienty užívající drogy. PMS začíná vytvářet síť vzdělávání svých zaměstnanců, tudíž lze předpokládat, že se zkvalitní práce s výše zmíněnou cílovou skupinou. Již nyní je však řada pracovníků schopná pracovat s uživateli drog na velmi dobré úrovni⁵⁵. Uživatel drog se může stát klientem PMS v kterékoliv fázi trestního řízení.

⁵³POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 110.

⁵⁴ PMSČR, *Možnost mimosoudního řešení konfliktu – mediace*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>.

⁵⁵ MÜLLEROVÁ, Pavlína in KALINA, Kamil a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády, 2003, s. 249.

Role klienta

To, jak účastníci mediace budou svůj problém řešit, ovlivňuje jejich věk. Je známo, že lidé ve věku puberty či těsně po ní jsou nejméně svolné důvěřovat druhým, a tím pádem je ztížená cesta k dohodě. Oproti tomu lidé starší jsou více ochotni ke spolupráci. Zajisté dalším důležitým faktorem je pohlaví. Obě pohlaví se vyznačují typickými způsoby chování a rozdílnou komunikací. Rysy osobnosti mohou být pomyslným třetím bodem, který ovlivňuje průběh řešení konfliktu. Jedná se o souvislost mezi rysy osobnosti a preferováním soupeřivého či kooperativního vztahu s partnerem při řešení sporu.⁵⁶

Lidé se mohou stát **klienty** a vstoupit do mediace čtyřmi různými způsoby. Strany sporu se dohodnou na mediačním procesu a společně kontaktují vybraného mediátora. Častěji však mediátora kontaktuje jen jedna strana konfliktu. Pro mediátora je tento způsob vedení mediace obtížnější, neboť druhou stranu musí kontaktovat a motivovat ke spolupráci. Účast stranám na mediaci může být důrazně doporučena nebo přímo nařízena z rozhodnutí autority státních orgánů. Český zákon o mediaci přímo nedefinuje kritéria vhodnosti využití mediace, ale umožňuje soudu doporučit, dokonce i nařídit setkání s mediátorem. V některých případech, které jsou spíše ojedinělé, může strany sporu kontaktovat sám mediátor. A to v takovém případě, kdy se dozví o sporu prostřednictvím sdělovacích prostředků.⁵⁷

„Poškozený/oběť má příležitost vyjádřit své potřeby, zájmy, ale také pojmenovat své potřeby a zájmy v souvislosti se zmírněním následků způsobených trestnou činností. Může získat důležité informace vztahující se k trestnímu řízení a především k náhradě škody. Poškozenému/oběti mediace nabízí příležitost „seznámit“ pachatele s dopady jeho jednání a domoci se tak nejen materiálního, ale i mezilidského narovnání své újmy.“⁵⁸ Poškozený je ten, komu bylo ublíženo a kdo má nárok na morální a materiální odškodnění.

„Obviněný přicházející do střediska PMS čelí trestnímu stíhání a pravděpodobnému odsouzení a trestu. Mnohdy se jen obtížně orientuje ve složitých

⁵⁶ HOLÁ, Lenka. *Mediace – Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, s. 68.

⁵⁷ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 114 - 116

⁵⁸ PMSČR, *MEDIACE – informační leták*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-08-03] Dostupný z <https://www.pmscr.cz/mediace/>.

procesech trestního stíhání a roli všech institucí, které do tohoto procesu zasahují. Přicházejí s určitou nadějí, že se mu dostane dosud nespecifikované pomoci.“⁵⁹

Pachatel v rámci této diplomové práce je **uživatel drog**. Jedná se o člověka, který užívá drogy, ale nemusí být u něho přímo rozvinutá psychická či fyzická závislost. „*Situace v oblasti užívání drog v ČR je dlouhodobě stabilní. Studie realizované v posledních letech ukazují stejný vzorec užívání drog v obecné populaci – nejčastěji užívanou nelegální drogou jsou konopné látky, které v životě vyzkoušela přibližně čtvrtina dospělé populace, v posledním roce užilo konopné látky 9 % populace. Rozsah užívání ostatních nelegálních drog se pohybuje na výrazně nižší úrovni – zkušenost s extází uvedlo 5 %, s halucinogenními houbami 2 % populace, užití dalších nelegálních drog se pohybuje pod 1 %.*“⁶⁰ Podle frekvence užívání můžeme uživatele drog rozdělit na - rekreační uživatele drog, ti užívají drogu méně než jednou za týden; pravidelní uživatele drog, ti užívají častěji než jednou týdně. Problémovým uživatelem se rozumí uživatel, který užívá látku injekčně, pravidelně a dlouhodobě. Závislým uživatelem je ten, který splňuje kritéria závislosti podle MKN-10, viz příloha A. Aby mohlo dojít k efektivnímu procesu mediace, je zapotřebí přiblížit osobnost a situaci uživatelů drog.

Drogovou problematikou se zabývá spousta odborníků a je jí věnován nemalý počet odborných publikací. Přesto popsat drogovou závislost a osobnost uživatele drog je velice nelehký úkol. Na drogovou závislost je žádoucí pohlížet z pohledu bio-psycho-socio-spirituálního modelu závislosti. Tento model závislosti vychází z definice zdraví podle Světové zdravotnické organizace. „*Zdraví je stav úplné fyzické, duševní a sociální pohody, a nikoli jen nepřítomnost nemoci nebo postižení.*“⁶¹ V biologické rovině lze poukázat na problematické okolnosti v těhotenství (závislá matka), genetické souvislosti, přítomnost duševní nemoci apod. Na psychickou úroveň působí uspokojování potřeb, podpora v dospívání a typ osobnosti. Na kvalitu sociální úrovně se promítá prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, vliv rodiny (droga jako norma/droga jako tabu), vliv vrstevnické skupiny a školy. Spirituální úroveň lze chápat jako něco, co nás přesahuje, něco, co vztahujeme

⁵⁹ŠTERN P., OUŘEDNÍČKOVÁ L., DOUBRAVOVATÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů.*, 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 43.

⁶⁰MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013.* 1. vyd., Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 33.

⁶¹WORLD HEALTH ORGANIZATION, *WHO definition of Health*, [online]. © 2003. [cit. 2015-08-03]. Dostupné z: <http://www.who.int/about/definition/en/print.html>.

k vyšší autoritě. Z výše zmíněného vyplývá, že se závislý člověk postupně stává a musí na něho působit více negativních faktorů najednou, aby se závislý opravdu stal.

Vývoj kriminálních uživatelů drog se projevuje od školního věku nejrůznějšími poruchami. Během školní docházky se objevují časté útky z domova či záškoláctví. V dospělém věku mají tyto lidé problémy s absencí v zaměstnání a časté konflikty se spolupracovníky. Brzy se také dostávají do kontaktu s policií, kvůli své tendenci porušovat sociální normy. Většinou žijí v nefunkčních rodinách, mezi rodiči může být „poruchový“ vztah. To u dítěte vede ke ztrátě jistoty a bezpečí. Často se pak obrací ke kriminálním partám.⁶² V takových partách se jedinec většinou poprvé setká s nelegální látkou. Prostřednictvím drog jedinec často hledá „skryš“ před realitou.

Struktura osobnosti uživatele drog se mění. Mahdalíčková tyto změny charakterizuje takto:

- „vyšší emocionální vzrušivost – nepatrné podněty jsou silně emocionálně prožívané, projevy úzkosti a hněvu vyúsťují v nezdrženlivé chování;
- nízká vnitřní integrita je projevem nízkého sebepoznání, kdy jedinec neumí některé své projevy ovládat;
- nedostatek vnitřní pohody, četné deprese, zvýšené vnitřní napětí, frustrace;
- frustrace v rodinném životě, kdy závislý má (často oprávněný) pocit, že mu nebyla poskytnuta péče a láska rodičů v dostatečné míře;
- malý smysl pro vyváženost mezi povinnostmi a zábavou a mezi právy a povinnostmi, proměnlivost rozhodnutí, roztěkanost;
- nízká vůle;
- chudý systém životních hodnot;
- postoj k realitě je nepřiměřený v důsledku používání únikových mechanismů řešení situací;
- přehlížení nebezpečí spojeného s užíváním drog;
- časté psychopatické poruchy osobnosti.“⁶³

Zmíněné změny struktury osobnosti se již nikdy nevrátí do původního stavu.

⁶² JURÁKOVÁ, Iveta. *Trestněprávní postih toxikomanů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 61-65.

⁶³ MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 37.

Juráková dále uvádí úbytek pocitu sounáležitosti ke svým blízkým, vztahy se stávají lhostejnými, dochází k celkovému ovlivnění myšlení, ztrácí se objektivita a míra intelektu. Snaží se manipulovat s ostatními prostřednictvím bezmezných a obratných lží. Klasickým projevem je zvýšená dráždivost, neklid, agresivita, ale také útlum až apatie. Rovněž jsou značné i fyzické změny, hlavně úbytek na váze, nechutenství, zvýšená kazivost zubů, poruchy spánku či menstruace.⁶⁴ Často se u uživatelů drog objevuje i zkreslování přijatých informací.

Další uvedené rysy se často objevují u uživatelů nelegálních látek páchajících trestnou činností související s drogami, čímž ztěžují spolupráci. Níže uvedené faktory se nejčastěji objevují i u našich klientů K-centra. **Nepříznivým rysem při řešení trestných činů**, který se u uživatelů drog objevuje, je podceňování trestněprávních problémů. Objevuje se nejčastěji u klientů, kteří jsou stíháni na svobodu, neboť ve většině případů pokračují v páchání trestné činnosti. Podceňování může být dáno více faktory. Jedním z nich je pokračování v užívání návykových látek, kterému podřizují vše ostatní. Kvůli delším rozhodujícím lhůtám soudů má klient po několika měsících pocit, že se na „to“ zapomnělo. Nebo pokud je klient zadržen policií, a poté puštěn, získá tím pocit, že „není co řešit“. Dalším velice významným faktorem je předešlá zkušenost ostatních klientů. Klientům se ve většině případů dostanou neúplné či zkreslené informace, jak trestní stíhání dopadne, jaký trest mohou dostat apod.⁶⁵

Dalším charakteristickým rysem může být nedůvěra ve spolupráci. Někteří klienti získají pocit, „že to nemá cenu, neboť stejně půjdou sedět.“ Gabrhelíková uvádí pět nejčastějších důvodů, díky kterým je spolupráce ztížena:

- „1. Klientova nedůvěra ve vlastní schopnosti (dosavadní neschopnost klienta vystoupit z bludného kruhu užívání drog a páchání trestné činnosti).*
- 2. Subjektivní špatné zkušenosti klienta s trestní justicí, a tedy i nedůvěra, že by trestní stíhání mohlo skončit jinak, než například nepodmíněným trestem odnětí svobody.*
- 3. Nedůvěra, že by například probační pracovník, který je součástí represivního systému, mohl být klientovi nápomocný a podpůrně vůči němu působit.*

⁶⁴ JURÁKOVÁ, Iveta. *Trestněprávní postih toxikomanů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 49.

⁶⁵ KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 575.

4. *Nedůvěra ve spolupráci s adiktologickou službou ve smyslu nejistoty, zda informace o klientovi nebudou bez jeho vědomí poskytnuty policii nebo soudu.*
5. *Velký rozsah a závažnost spáchání trestné činnosti, a tedy i reálně hrozící nepodmíněný trest.*⁶⁶

Někteří klienti, kteří se dozvědí o trestním stíhání, začnou hovořit o léčbě. Jedná se o myšlenku „nechci jít sedět, půjdu se léčit.“ Přesto by tato účelovost, dle našeho názoru, měla vést ke spolupráci. Může se stát, že vnější motiv se přeformuje na motiv vnitřní. Z této myšlenky vychází drogové soudy. „*Cílem je zabránit pomoci léčby a tlaku orgánů činných v trestním řízení tomu, aby se pachatel znovu ocitl před těmito orgány a aby dále užíval drogy.*“⁶⁷ Pokud se však klienti opravdu léčit nechtějí, snadno to zjistíme v rámci strukturovaného poradenství. Motivace klienta k léčbě také usnadňuje spolupráci s Probační a mediační službou.

Výše zmíněná problematika může být vnímaná jako nástraha, která se musí překonat, než se mediace uskuteční.

Mediace může přinést obviněnému „*příležitost vyjádřit a pojmenovat své potřeby a zájmy, ale také pojmenovat své povinnosti a přijmout odpovědnost v souvislosti s náhradou jim způsobených škod. V osobním jednání s poškozeným/obětí má obviněný „příležitost“ dozvědět se, co vše svým jednáním způsobil. Může vysvětlit okolnosti svého jednání, omluvit se poškozenému a nabídnout přiměřenou náhradu škody.*“⁶⁸

Trestní zákon nepostihuje samotné užívání drog. Nicméně na užívání drog se nabalují trestné činy, které postihovány jsou. Jedná se o trestné činy, které porušují protidrogovou legislativu, či trestné činy páchané v souvislosti s přímým užíváním drog.

⁶⁶ GABRHELÍKOVÁ, Pavlína in Kalina, Kamil. *Klinická adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 577.

⁶⁷ EMCDDA, *Nové iniciativy: drogové soudy a mediace mezi obětí a pachatelem*, [online]. © 2014. [cit. 2016-01-28]. Dostupný z <http://ar2004.emcdda.europa.eu/cs/page098-cs.html>.

⁶⁸ PMSČR, *MEDIACE – informační leták*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-08-03]. Dostupný z <https://www.pmscr.cz/mediace/>.

3 Trestné činy páchané uživateli drog

V odborné literatuře jsou obvykle uvedeny tři teorie, zabývající se **účelem trestání**. První teorie se nazývá teorií absolutní. Představuje myšlenku trestu jako spravedlivé odplaty. Trestání se má vyrovnat trestnému činu, který byl spáchán. Proto by trest měl obsahovat tolik bolesti a ztráty, kolik jí bylo způsobeno spáchaným trestným činem. Trest není prvotně mířen na osobu pachatele, ale na účel absolutní spravedlnosti. V teorii relativní je účelem trestu ochrana společnosti před rizikem dalšího páchaní trestného činů. Objevuje se myšlenka preventivních aktivit – trestá se proto, aby v budoucnu nebylo pácháno další „zlo“. Dále se však uplatňuje odstrašující účinek trestu, díky veřejným výkonům trestání nebo zveřejňování zpráv o výkonu trestu. Hrozba trestem měla vyvolat psychické zábrany páchat trestné činy, kdežto samotné potrestání pachatele má zdůraznit vážnost této pohrůžky. Teorie smíšená spojuje myšlenku spravedlivé odplaty s účelovou funkcí trestu. Zaměřuje se na potencionální pachatele a zároveň působí výchovně na pachatele trestného činu.⁶⁹ V druhé polovině 20. století se formují nové představy v souvislosti s vyšším významem lidských a občanských práv a jejich ochraně. Účel trestu v ČR vychází právě ze smíšené teorie.

Trestní soudnictví v České republice čerpá z konceptu **retributivní justice**, který se zaměřuje na potrestání pachatele, oběť odsouvá na „druhou kolej“. Na prvním místě je ochrana státu, skutečným poškozeným se tento koncept nezabývá. **Restorativní justice** přistupuje k trestnému činu zcela odlišně. Nejdříve se myšlenka restorativní justice formovala v zemích angloamerické právní kultury, ty se inspirovaly z kulturního, duchovního dědictví původních národů.⁷⁰ Zabývá se hlavně poškozením jedné osoby druhou. Trestný čin je chápán jako lidská újma a narušení mezilidských vztahů. „Vychází z předpokladu, že trestný čin je sociální konflikt mezi dvěma, popřípadě i více jednotlivci či stranami, a proto jej lze účinně řešit pouze za podmínky aktivní participace všech dotčených, tj. obětí, pachatele a příslušného sociálního společenství (komunity). Jen tak lze napravit, respektive zmírnit škodu způsobenou trestným činem, včetně jeho vedlejších negativních důsledků a obnovit narušený systém chráněných hodnot a sociální vztahů.“⁷¹

⁶⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 185-187

⁷⁰ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 41.

⁷¹ HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, s. 275.

Z restorativní justice vychází i koncept mediace. Probační a mediační služba je jediná, která čerpá z východisek restorativní justice u nás.

Český trestní zákoník se dělí na **dva základní druhy trestů** – odnětí svobody a alternativní tresty. Odnětí svobody může být stanoveno maximálně na dvacet let, existují však výjimečné tresty, ty jsou definovány nad dvacet let až doživotí. Tresty odnětí svobody jsou udělovány soudem. Výkon trestu lze podmíněně odložit nebo lze pachatele z výkonu pachatele podmíněně propustit. Alternativními tresty mohou být obecně prospěšné práce, domácí vězení, propadnutí majetku, peněžité trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společné akce a vyhoštění, dále ztráta četných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti.

Většinou se uvádí čtyři základní **funkce trestu**. První funkce je výchovná, pomocí trestů se má přispět k nápravě potrestaného. Druhá preventivní funkce, má odstrašit jiné potencionální pachatele od podobného jednání. Ochranná funkce má za cíl chránit společnost před pachateli (např. vězení, vyhoštění). Poslední restaurativní funkce má za cíl obnovit pocit spravedlnosti.⁷²

V České republice se uplatňují **tři teoretické modely trestné činnosti související s drogami**.

První model je v České republice využíván nejčastěji, jedná se o rozdělení drogové kriminality na primární a sekundární.

Druhý model vychází z Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogové závislosti.

Z tohoto modelu vychází třetí koncept vysvětlující vztah mezi užíváním drog a páchaním trestné činnosti v závislosti na drogové kariéře. „*Užívání drog přispívá k pokračování (prodlužování) kriminální aktivity. Na druhou stranu může být vysoká míra kriminální aktivity u pachatelů drogové kriminality vysvětlena nedostatky v jejich sociálních vazbách. Užívání drog je součástí subkultury, jejíž příslušníci páchají značný počet trestných činů, a tato skupina je pod intenzivní sociální kontrolou.*“⁷³ Pachatel, který dlouhodobě užívá psychotropní látky, nemusí mít plně pod kontrolou své ovládací a rozpoznávací schopnosti během páchaní trestného činu.

⁷² VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 150.

⁷³ TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana, *Sborník konference KRIMINALITA A DROGY 2012*, [online]. © 2010. [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/ke-stazeni/publikace-sananimu.html>.

Mahdalíčková pro účel této problematiky popisuje biologické kritérium, a to zejména duševní poruchu a poruchu vědomí. Dále do psychologického kritéria udává kritérium volní, tj. způsobilost ovládat své chování, a kritérium rozumu, tj. znalost protiprávnosti.⁷⁴ Zmíněná autorka popisuje možnosti v případě, kdy se zjistí, že posuzovaná osoba byla v době páchání trestné činnosti, nepřičetná. Možností je několik, „*může být uloženo ochranné opatření, zejména ochranné léčení; pokud je nepřičetná osoba zneužita vědomě jiným ke spáchání trestného činu, jedná se o nepřímé pachatelství; návod nebo pomoc nepřičetné osobě ke spáchání činu jinak trestného, jestliže návodce nebo pomocník o nepřičetnosti nevěděl, je možné posuzovat jeho přípravu k trestnému činu; nadržování činu jinak trestnému spáchanému nepřičetnou osobou, jestliže nadržující o její nepřičetnosti neví, je pokusem trestního činu nadržování, obdobně je možné postupovat u trestných činů nepřekažení a neoznámení trestného činu; pachatel, který spáchal trestný čin v nepřičetnosti a disponuje s výtěžkem tohoto trestného činu v době, kdy již nepřičetný není, může být trestně stíhán pro trestný čin zatajení věci.*“⁷⁵ Trestní zákoník rozlišuje míru schopnosti rozpoznat protiprávnost na nepřičetnost a na zmenšenou přičetnost.

Drogová kriminalita

Ve Výroční zprávě o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013 se trestné činy dělí na primární a sekundární drogovou kriminalitu. Primární drogová kriminalita je páchaná trestná činnost proti tzv. drogovým zákonům. Jako sekundární drogová kriminalita se označují trestné činy, které jsou spáchány pod vlivem drogy. Charakteristika primární a sekundární kriminality je znázorněná v tabulce č. 2.

⁷⁴ MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 93.

⁷⁵ Tamtéž, s. 94.

Tabulka č. 2: Charakteristika primární a sekundární kriminality⁷⁶

Primární drogová kriminalita	Sekundární drogová kriminalita
<ul style="list-style-type: none"> - trestné činy postihující nakládání s nelegálními látkami - trestné činy porušující drogové zákony/paragrafy 	<ul style="list-style-type: none"> - trestné činy (zpravidla majetkové a násilné povahy), jež jsou způsobeny v souvislosti s užíváním NL, zejména pod vlivem nebo v souvislosti s potřebou obstarání si finančních prostředků na drogy (případně zabezpečení dalších potřeb uživatelů NL) - trestné činy, které „nezahrnují přímo nakládání s nelegální drogou“ - „jakákoli jiná trestná činnost“
<p>Dle platného tr. zákoníku se jedná o trestné činy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a jedy (§283) - nedovolené pěstování rostliny obsahující OPL (§285) - výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedu (§286) - šíření toxikomanie (§287) 	<p>Jedná se nejčastěji o trestné činy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - krádeže - podvodu - loupeže - ublížení na zdraví

Primární drogová kriminalita zahrnuje trestné činy:

- § 283 - nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy;⁷⁷ „V praxi jsou podle tohoto ustanovení stíháni dealer heroinu, výrobce pervitinu, pěstitel konopí (obsahující více než 0,3 % THC, aktivní látky konopí) i osoba, která drogu jednorázově poskytne zdarma třetí osobě“⁷⁸
- § 284 - přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu;
- § 285 - nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku;
- § 286 - výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu;
- § 287 – šíření toxikomanie.⁷⁹

„Počet osob obžalovaných pro DTČ v r. 2013 vzrostl. Nárůst byl zaznamenán u všech DTČ s výjimkou trestného činu nedovoleného pěstování rostlin/hub s obsahem OPL pro vlastní potřebu. Nejvíce osob bylo obžalováno pro nedovolenou

⁷⁶ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd., Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 147.

⁷⁷ ZÁKONY OD CENTRUM. CZ, *Díl 1 – Trestné činy obecně ohrožující*, [online]. © 2015. [cit. 2015-09-11]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-7-dil-1>.

⁷⁸ MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 92

⁷⁹ ZÁKONY OD CENTRUM. CZ, *Díl 1 – Trestné činy obecně ohrožující*, [online]. © 2015. [cit. 2015-09-11]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-7-dil-1>.

výrobu, pašování a prodej pervitinu – 1343 osob.“⁸⁰ Počet obžalovaných osob podle jednotlivých drog a drogových trestných činů v roce 2013 uvádí tabulka č. 3. (Pozn.: Údaje v řádku „celkem“ nejsou součtem počtu trestných činů podle jednotlivých drog, protože někteří osoby jsou stíhány zároveň za porušení více drogových paragrafů nebo ve spojení s více drogami, a jedna osoba tedy může být započítána vícekrát.)

Tabulka č. 3: Počet obžalovaných osob v rozdělení podle jednotlivých drog a DTČ⁸¹

Droga	§187/§283		§187a/§284		§285		§188/§286		§188a/§287		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Konopné látky	856	40,1	145	56,0	70	89,7	30	23,3	6	37,5	1107	42,3
Pervitin	1343	63,0	90	34,7	0	0,0	96	74,4	8	50,0	1537	58,8
Kokain	30	1,4	8	3,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	38	1,5
Heroin	49	2,3	6	2,3	0	0,0	1	0,8	0	0,0	56	2,1
Extáze	18	0,8	13	5,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	31	1,2
Ostatní drogy	79	3,7	22	8,5	0	0,0	7	5,4	3	18,8	115	4,4
Celkem osob	2133	–	259	–	78	–	129	–	16	–	2615	–

V roce 2013 dochází k nárůstu trestných činů a také k nárůstu drogových trestných činů. Stoupá počet trestných činů výroby, pašování a prodeje drog, které tvoří cca 80% podíl DTČ. Trestné činy přechovávání drog pro vlastní potřebu a pěstování rostlin/hub pro vlastní potřebu tvoří cca 15 %.⁸² Přehled počtu drogových trestných činů a jejich podíl na zjištěné trestné činy uvádí tabulka č. 4.

⁸⁰ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd., Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 146.

⁸¹ Tamtéž, s. 147.

⁸² Tamtéž, s. 147.

Tabulka č. 4: Počet DTČ a jejich podílu na zjištěných trestných činech v letech 2002 – 2013⁸³

Rok	Zjištěné trestné činy	Počet DTČ	Podíl DTČ (%)
2002	372 341	4 330	1,2
2003	357 740	3 760	1,1
2004	351 629	3 086	0,9
2005	344 060	2 915	0,8
2006	336 446	2 922	0,9
2007	357 391	2 865	0,8
2008	343 799	3 041	0,9
2009	332 829	3 069	0,9
2010	313 387	3 179	1,0
2011	317 177	3 834	1,2
2012	304 528	4 032	1,3
2013	325 366	5 117	1,6

Hodnoty omamných a psychotropních látek pro účely trestního zákoníku jsou pouze orientační, ale měla by se jimi policie řídit s přihlédnutím i na další okolnosti. Soud ve svém stanovisku uvedl: „Pokud množství omamné a psychotropní látky u pachatele, který přechovával takovou látku pro vlastní potřebu, nedosáhne „množství většího než malého“, půjde při splnění ostatních zákonných znaků o přešůpek.“⁸⁴ Stanovené hodnoty omamných a psychotropních látek jsou uvedeny v tabulce číslo 5.

Tabulka č. 5: Množství větší než malé od roku 2014⁸⁵

Typ látky	Větší než malé množství
Pervitin	Více než 1,5 gramů
Heroin	Více než 1,5 gramů
Kokain	Více než 1 gram
Extáze	Více než 4 tablety/kapsle nebo více než 0,4 gramu prášku či krystalů
Marihuana	Více než 10 gramů sušiny
Hašiš	Více než 5 gramů
Lysohlávky	Více než 40 plodnic

⁸³ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd., Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 147.

147.

⁸⁴ MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 115

⁸⁵ Tamtéž, s. 115.

Jak ukazuje tabulka číslo 6, v roce 2013 bylo odsouzeno 2 522 osob za drogovou trestnou činnost, „nejčastěji uloženou sankcí bylo v r. 2013 podmíněně odložené odnětí svobody (72 %). Oproti předchozímu roku došlo ke zvýšení podílu této sankce o 11 procentních bodů. Nepodmíněné tresty odnětí svobody představovaly druhou nejpočetnější skupinu (22 %). Délka trvání byla nejčastěji (73 %) 1-5 let.“⁸⁶

Tabulka č. 6: Uložené sankce za drogové trestné činy v r. 2013 podle drogových trestných činů⁸⁷

Uložené sankce za DTČ	§187/§283		§187a/§284		§285		§188/§286		§188a/§287		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
OS nepodmíněně	490	25,3	36	11,6	2	1,8	25	0,2	0	0,0	553	22,2
OS podmíněně	1368	70,7	247	79,4	94	83,2	82	0,7	10	0,8	1801	72,4
Domácí vězení	6	0,3	1	0,3	0	0,0	1	0,0	0	0,0	8	0,3
OPP	52	2,7	21	6,8	2	4,4	7	0,1	1	0,1	86	3,5
Zákaz činnosti	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Propadnutí majetku	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Peněžitý trest	9	0,5	0	0,0	6	5,3	0	0,0	0	0,0	15	0,6
Propadnutí věci	1	0,1	5	1,6	6	5,3	1	0,0	0	0,0	13	0,5
Vyhoštění	9	0,5	1	0,3	0	0,0	1	0,0	1	0,1	12	0,5
Zákaz pobytu	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Celkem	1935	100,0	311	100,0	113	100,0	117	1,0	12	1,0	2488	100,0

Za rok 2013 evidovala Probační a mediační služba celkem 26 028 klientů, tj. osob odsouzených k jinému trestu než odnětí svobody. Z toho 828 z nich (3,2 %) bylo odsouzeno za trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s OPL (§ 283). Přechování OPL pro vlastní potřebu (§ 284) se dopustilo 87 osob (0,3 %), 20 osob (0,1 %) nedovoleného pěstování rostlin obsahující omamnou nebo psychotropní látku (§ 285). 9 osob (0,03 %) se dopustilo šíření toxikomanie (§ 287).⁸⁸

Jako **sekundární drogová kriminalita** se označují trestné činy, které jsou spáchány pod vlivem drogy. Podle údajů Policie ČR bylo v roce 2013 objasněno celkem 129,2 tisíc trestných činů, z toho bylo 18,2 tisíc trestných činů spácháno pod vlivem návykových látek. Z toho bylo 15,2 tisíc trestných činů spáchaných

⁸⁶ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 149.

⁸⁷ Tamtéž, s. 149.

⁸⁸ Tamtéž, s. 151.

pod vlivem alkoholu a 2,9 tisíc trestných činů pod vlivem nealkoholových drog.⁸⁹
Výsledky shrnuje tabulka č. 7.

Tabulka č. 7: Počet trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek⁹⁰

Rok	TČ pod vlivem alkoholu		TČ pod vlivem ND		Celkem TČ
	Počet	%	Počet	%	
2003	10 143	91,5	939	8,5	11 082
2004	10 916	93,0	816	7,0	11 732
2005	11 020	93,4	781	6,6	11 801
2006	14 075	95,0	735	5,0	14 810
2007	22 030	96,5	793	3,5	22 823
2008	22 826	95,7	1 019	4,3	23 845
2009	22 277	92,1	1 900	7,9	24 177
2010	17 290	88,4	2 277	11,6	19 567
2011	17 168	88,9	2 142	11,1	19 310
2012	16 130	87,6	2 289	12,4	18 419
2013	15 265	84,1	2 890	15,9	18 155

V roce 2013 bylo zjištěno celkem 231 tisíc vybraných trestných činů, z nichž odhadem je 34 % spáchaných uživateli drog.⁹¹ Tabulka číslo 8 ukazuje odhad trestných činů spáchaných uživateli drog v roce 2013.

⁸⁹ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 153.

⁹⁰ Tamtéž, s. 153.

⁹¹ Tamtéž, s. 153.

Tabulka č. 8: Odhad trestných činů spáchaných uživateli drog v roce 2013⁹²

Skutková podstata TČ	Zjištěné TČ			Objasněné TČ		
	Celkem	Spácháno UD	Podíl	Celkem	Spácháno UD	Podíl
Krádež	112 939	46 399	41,1	25 833	8 317	32,2
Krádež, neoprávněné užívání cizí věci	21 322	8 561	40,2	4 107	1 551	37,8
Loupež	2 959	1 055	35,6	1 777	635	35,8
Neoprávněné držení platebního prostředku	8 244	2 706	32,8	1 946	635	32,6
Krádež, porušování domovní svobody	52 936	15 694	29,6	12 663	3 810	30,1
Porušování domovní svobody	3 253	732	22,5	1 872	430	23,0
Podvod	4 995	1 040	20,8	3 871	819	21,1
Zpronevěra	2 528	320	12,6	2 187	280	12,8
Úmyslné ublížení na zdraví	5 374	560	10,4	4 458	458	10,3
Zanedbání povinné výživy	14 726	1 215	8,3	14 730	1 215	8,3
Vydírání	1 441	118	8,2	1 209	99	8,2
Omezení a zbavení osobní svobody	258	10	3,7	194	7	3,7
Vražda	11	0	0,0	12	0	0,0
Celkem	230 986	78 411	33,9	74 859	18 257	24,4

Z výše uvedeného vyplývá, že největší podíl trestných činů představují tzv. majetkové trestné činy. Lze říci, že užívání nelegálních látek je velice finančně náročné. Podle rozpočtu injekčního uživatele drog je lze rozdělit do tří skupin.

Nizkorozpočtový uživatelé si vystačí s 3 000 Kč měsíčně. Průměrný **středněrozpočtový uživatel** potřebuje 15 000 Kč až 30 000 Kč měsíčně. Převážně se jedná o uživatele pervitinu. Malá část uživatelů drog potřebuje 60 000 až 90 000 Kč měsíčně, jedná se o tzv. **vysokorozpočtové uživatele** převážně užívající heroin.⁹³

Za rok 2013 evidovala Probační a mediační služba celkem 26 028 klientů. Celkem 144 z nich užívalo alkohol a 258 nealkoholové drogy. Uživatelé nealkoholových drog nejčastěji spáchali trestné činy krádeže, poté pak trestné činy nedovolené

⁹² MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 153.

⁹³ HERZOG, Aleš, *Sborník konference KRIMINALITA A DROGY 2012*, [online]. © 2010. [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <http://www.sanim.cz/ke-stazeni/publikace-sananimu.html>.

výroby a jiné nakládání s OPL.⁹⁴ Z těchto údajů lze usoudit, že jsou častěji odhaleny tzv. sekundární trestné činy oproti primárním trestným činům.

Trestná činnost související s drogami

Konceptuální model trestné činnosti související s drogami dle Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost se dělí do čtyř specifických typů trestné činnosti. „V praxi se jednotlivé typy trestné činnosti mohou prolínat, může se objevit i více typů trestné činnosti u jednoho pachatele v delším časovém období, ale i najednou.“⁹⁵ Jelikož trestní zákon nepostihuje samotné užívání drog, někteří uživatelé nelegálních látek nemusí „spadat“ ani do jedné zmíněné kategorie.

Čtyři specifické typy trestné činnosti:

1. psychofarmakologicky podmíněná trestná činnost;
2. ekonomicky motivovaná trestná činnost;
3. systémová trestná činnost;
4. trestná činnost porušující protidrogovou legislativu.

Do **psychofarmakologicky podmíněné trestné činnosti** řadíme trestné činy spáchané jako důsledek akutních nebo chronických účinků návykových látek. „Účinky návykových látek se mohou projevovat v podobě podrážděnosti, strachu, paranoie, útlumu, výrazných změn nálad, poruch vnímání, zhoršené schopnosti úsudku atd. V praxi nejčastěji jde o trestné činy ublížení na zdraví, loupeže, přepadení, sexuální napadení, ale i řady dalších.“⁹⁶ Na druhou stranu sem můžeme zařadit i trestné činy, které jsou páchany na uživatelích drog. Nejčastěji jde o omezování osobní svobody, vydírání, znásilnění, pohlavní zneužívání, útisk apod.

Ekonomicky motivovaná trestná činnost vychází z myšlenky, že užívání návykových látek je finančně náročné a může vést k páchání trestné činnosti za účelem získávání financí pro vlastní drogovou závislost. „Jde zpravidla o majetkovou trestnou činnost, například krádeže v obchodech, vykrádání osobních aut a lékáren, falšování lékařských předpisů, podvody a zpronevěra, loupeže. Následný prodej kradeného zboží se většinou pohybuje okolo 25-30 % původní

⁹⁴ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 154.

⁹⁵ GABRHELÍKOVÁ, Pavlína in Kalina, Kamil. *Klinická adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 570.

⁹⁶ Tamtéž, s. 570.

*hodnoty zboží.*⁹⁷ Nejčastější páchanou trestnou činností jsou krádeže potravin, oblečení a drahých parfémů, respektive krádeží čokoliv, co lze zpeněžit. Je vhodné také zmínit, že ne všichni uživatelé nelegálních látek musí páchat ekonomicky motivovanou trestnou činností, někteří uživatelé drog působí ve velice stabilním sociálním prostředí.

Třetí kategorií trestné činnosti je **systemová trestná činnost**. „*Jde o násilné trestné činy páchané v rámci fungování trhů s nelegálními látkami, jež vycházejí z principu nezákonné povahy trhu (spory o území, trestání za podvody, vymáhání dluhů apod.)*“⁹⁸ Tento typ trestné činnosti nelze přímo spojit s užíváním nelegálních látek. Pachatelé mohou být tedy i osoby, které samy návykové látky neužívají.

Posledním typem jsou **trestné činy porušující protidrogovou legislativu**. „*Zpravidla jde o trestné činy držení, přechovávání, pěstování, výroby, dovozu návykových látek a obchodování s návykovými látkami, výroby a obchodu s prekurzory, do této kategorie řadíme také trestný čin řízení pod vlivem návykových látek.*“⁹⁹ Pachatelé v tomto případě mohou být i osoby, které samy nelegální látky neužívají.

Pachatelé trestné činnosti související s drogami

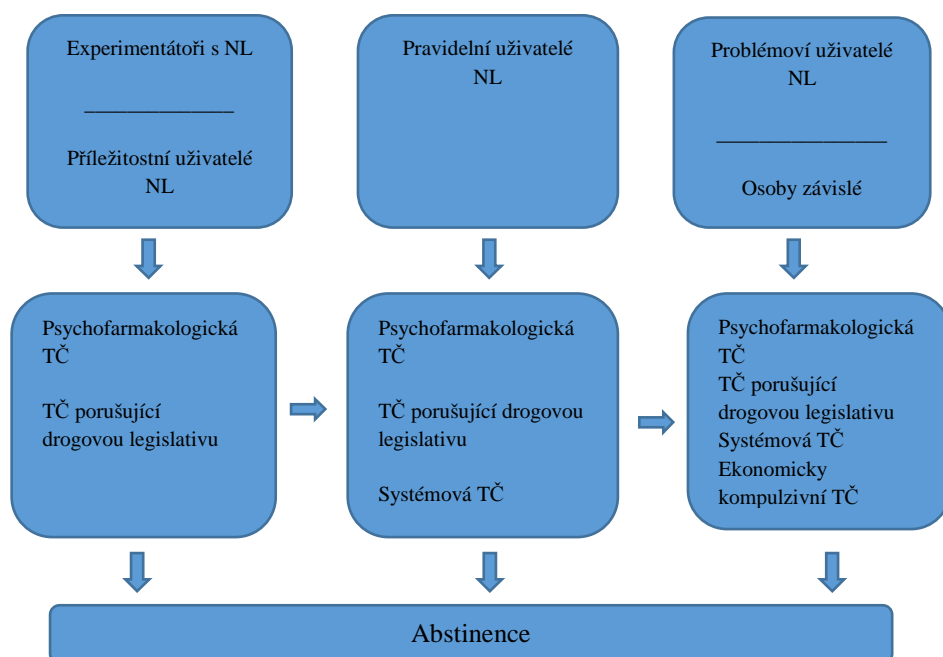
Třetí model vychází z předešlého konceptu. Autorem tohoto dynamického modelu je Collinse a spol. a vychází ze vztahu mezi užíváním nelegálních látek a pácháním trestné činnosti, to znamená, že páchání trestné činnosti a jeho rozsah souvisí s drogovou kariérou pachatele. Dynamický model vztahu mezi užíváním návykových látek a pácháním trestné činnosti znázorňuje tabulka č. 9.

⁹⁷ GABRHELÍKOVÁ, Pavlína in Kalina, Kamil. *Klinická adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 570.

⁹⁸ Tamtéž, s. 570.

⁹⁹ Tamtéž, s. 570.

Tabulka č. 9: Dynamický model vztahu mezi užíváním návykových látek a pácháním trestné činnosti¹⁰⁰

„Abstinence je dalším dynamickým faktorem, který má významný vliv na omezení rizika páchání trestné činnosti související s drogami, a to u všech tří skupin uživatelů návykových látek. S tím, že čím větší je u dané skupiny uživatelů riziko páchání trestné činnosti, tím významnější může být redukce kriminálního chování.“¹⁰¹ Z dynamického modelu vyplývá, že u skupiny tzv. problémových uživatelů návykových látek a osob závislých je riziko páchání trestné činnosti velké. Objevují se zde všechny čtyři kategorie trestné činnosti.

„Problematika je specifická tím, že se děje na pozadí dvou rozdílných oborů, adiktologie a trestní justice, což bohužel v praxi komplikuje hledání komplexního a systémového přístupu k jejímu řešení.“¹⁰²

Z pohledu na výše zmíněné je zřejmé, že metodu mediace jako mimosoudního řešení konfliktu nelze použít u všech trestných činů spáchaných uživateli drog.

¹⁰⁰ SANANIM, *Sborník konference KRIMINALITA A DROGY 2012*, [online]. © 2010. [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/ke-stazeni/publikace-sananimu.html>.

¹⁰¹ GABRHELÍKOVÁ, Pavlína in Kalina, Kamil. *Klinická adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 573.

¹⁰² Tamtéž, s. 569.

4 Hodnocení efektivity mediace v porovnání s trestním řízením

Výhody mediace lze spatřovat v tom, že mediace podporuje spolupráci stran, umožňuje dohodnout si čas setkání, hledá řešení, nikoliv viníka, respektuje a uchovává soukromí stran a sdílených informací, mediátoři jsou vázáni mlčenlivostí, umožňuje kreativně hledat různé formy řešení, je dobrovolná, strany mohou jednání kdykoliv přerušit, je výrazně levnější a rychlejší než arbitráž nebo soudní řízení.¹⁰³

*„Mediace je procesem, který je poměrně jednoduchý z pohledu organizace. Zatímco kupříkladu na soudní řízení se v České republice čeká často i celé roky, mediace může proběhnout prakticky okamžitě poté, co se strany o mediaci dohodnou a seženou dostatečně způsobilého mediátora.“*¹⁰⁴ Strany sporu mají sice odlišné zájmy, ale využíváním společných zdrojů lze dosáhnout dohody.¹⁰⁵ Správné vedení mediačního procesu může vést k dohodě a následně k výsledku, který je přijatelný pro všechny zúčastněné.

*„Zkušenosti ukazují, že mediační proces umožňuje stranám přicházet s výrazně více efektivními a kreativními řešeními dané situace než jiná řešení konfliktu, např. soud. V 70-80 % mediovaných případů je dosaženo výsledné, pro všechny zúčastněné strany, přijatelné dohody. Protože na dohodě pracovaly obě strany za pomoci vyškoleného odborníka – mediátora, je dohoda reálná, věcná, perspektivní a odráží možnosti a přání obou stran.“*¹⁰⁶

Z mediačního procesu nevychází nikdo jako poražený, což napomáhá k další spolupráci stran. Soud se musí řídit zákony, oproti tomu mediace může, a ve většině případů i zohledňuje osobní situaci stran (např. věk, okolnosti).¹⁰⁷ Velkou výhodou je finanční úspora. Výdaje, kterým se musí pokrýt soudní řízení, jsou mnohdy dvojnásobné než u mediačního procesu. Mediační proces zpravidla platí klienti na půl, a tím se dělí o náklady spojené s mimosoudním řízením. Mediace v rámci Probační a mediační služby je zdarma.

Nevýhodou mediace může být výběr vhodných případů pro mediaci. *„Výběr vhodných případů je jednou z nejvíce rizikových oblastí při realizaci mediačních*

¹⁰³ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 4.

¹⁰⁴ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, s. 56.

¹⁰⁵ EGERT, M., FALZON, W. *Řešení konfliktů: Management do kapsy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 21.

¹⁰⁶ ASOCIACE MEDIATORŮ ČR, *Výhody mediace a typy sporu*, [online]. © 2011. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z <http://www.amcr.cz/vyhody-mediace-typy-sporu.php>.

¹⁰⁷ VAŇKOVÁ Eva., *Výhody mediace*, [online]. © 2015. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: <http://mediace-najitreseni.cz/vyhody-mediace/>.

činností. Definování vhodného případu s sebou nese vždy určité obtíže, neboť každá konfliktní událost je jedinečná a v průběhu trestního řízení navíc dochází k různým změnám postojů na straně obviněného i poškozeného.“¹⁰⁸

Nevýhodou může být zároveň i dobrovolnost účasti, která může přinést problémy se spoluprací stran: neexistuje záruka vyřešení sporu, nemůže vytvořit precedent nebo napomoci veřejnému odsouzení viníka, proces může být zneužit stranou ve výrazně dominantnější pozici.¹⁰⁹ „Vyjednávání někdy může sklouznout k jednání z pozice síly, kdy se strany pokoušejí vyvíjet na sebe určitý tlak. Nemusí to být prospěšné pro vzájemný soulad a dlouhodobé vztahy. Někdy je vyjednávání náročné na čas a vyžaduje značné úsilí.“¹¹⁰

Mediace není vhodná v situacích, kde jedna ze stran chce docílit pouze porážky druhé strany či vyhrožuje fyzických násilím. „Zajištění bezpečí pro oběť během mediace je jedním z hlavních úkolů mediátora, nicméně riziko nelze nikdy zcela eliminovat. Přes pečlivé vyhodnocení rizik a důkladnou přípravu zůstává mediace dynamickým procesem, jehož vývoj může přinést neočekávané situace a tím traumatizující zátěž pro oběť. Společné setkání může představovat rizika také pro pachatele.“¹¹¹

Dále není mediace vhodná tam, kde došlo ke spáchání závažnějšího trestného činu. „V praxi dochází v některých případech k situaci, kdy jsou mediační činnosti vnímány orgány činnými v trestním řízení jako nástroj pro uplatnění odklonu v trestním řízení. Pachatel v takovém případě očekává, že jeho „odměnou“ za účast v mediaci bude zastavení trestního stíhání.“¹¹²

Mediační proces by měl správně vést k očekávanému cíli. Každý mediátor si může vytyčit trochu jiný cíl, kterého chce prostřednictvím mediačního procesu dosáhnout. Mediační proces lze rozdělit do pěti fází. Všemi fázemi se však zabývá pouze jeden člověk, tedy mediátor.

Trestní řád rozlišuje také pět stádií **trestního řízení**. Nejdříve probíhá přípravné řízení, jejím cílem je zajistit důkazy svědčící o vině obviněného, ale i důkazy

¹⁰⁸ ŠTERN, P, OUŘEDNÍČKOVÁ L. a DOUBRAVOVÁ D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 55.

¹⁰⁹ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlépeší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, s. 43.

¹¹⁰ PLAMÍNEK, Jiří. *Jak řešit konflikty: 27 pravidel pro efektivní vyjednávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 21.

¹¹¹ ŠTERN, P, OUŘEDNÍČKOVÁ L. a DOUBRAVOVÁ D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 55.

¹¹² Tamtéž, s. 55.

vyvracející vinu. V tomto stádiu plní významnou roli státní zástupce, který vykonává dozor nad činností policejního orgánu a rozhoduje o podání obžaloby k soudu. Předběžné projednání obžaloby je druhým stádiem, kdy se rozhoduje o tom, zda soud nařídí hlavní líčení či nikoliv. Hlavní líčení je nejdůležitějším stádiem, v rámci kterého se rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Soud je nezávislý a je vázán pouze právním řádem. Hlavní líčení zpravidla končí vyhlášením rozsudku. Čtvrtá fáze, tedy odvolací řízení, se koná, pokud je rozsudek soudu prvního stupně napaden odvoláním. Posledním stádiem je řízení vykonávací. Jeho účelem je uskutečnit obsah rozhodnutí, vydaného orgány činnými v trestním řízení.¹¹³ Trestní věc nemusí projít všemi stádii řízení. Jelikož soud rozhoduje podle práva, nezohledňuje zájmy ani přání stran. Rozsudek tudíž nemusí vyhovovat ani „vyhrané“ straně.

„Každý, kdo je pravomocně odsouzen za trestný čin, musí státu nahradit náklady trestního řízení. Tyto náklady nejsou vypočítávány podle skutečných výdajů souvisejících s konkrétním řízením, ale jsou stanoveny paušálně.“¹¹⁴ Jedná-li se o věc, kterou v prvním stupni rozhoduje okresní soud, vyplácí se paušální částka.

Jestliže shrneme porovnání mediace se soudním řízením, rozpoznáme **tři základní rozdíly**. Ze soudního sporu vychází jeden vítěz a jeden poražený, tento fakt konflikty dále prohlubuje. Oproti tomu mediace hledá takové řešení, které vede ke spokojenosti obou stran a které stranám umožní další komunikaci a spolupráci. Soudy se musí rozhodovat podle zákonů, mediace však umožňuje zohlednit lidskou stránku věci. Klienti hradí společné náklady za služby jednoho mediátora. Výdaje na soudní spor mohou být až dvojnásobné.¹¹⁵ Mediace prováděná Probační a mediační službou je zcela zdarma. Doktorka Lenghartová ve svém rozhovoru poukazuje na neformálnost mediačního procesu. Mediace je také neveřejná. Opět zmiňuje úsporu času a financí. Dále se mediátor snaží o navození přátelské atmosféry, čímž snižuje stres a napětí mezi klienty.¹¹⁶ Mediace dává možnost oběma stranám vyjádřit očekávání, potřeby a pocity. Poškozenému mediace umožňuje

¹¹³ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČESKÁ REPUBLIKA, *Stádia trestního řízení*, [online]. © 2012. [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/stadia-trestniho-izeni>.

¹¹⁴ TRESTNÍ ŘÍZENÍ, *Kolik stojí odsouzení za trestný čin*, [online]. © 2015. [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/kolik-stoji-odsouzeni-za-trestny-cin>.

¹¹⁵ VAŇKOVÁ Eva., *Výhody mediace*, [online]. © 2015. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: <http://mediace-najitreseni.cz/vyhody-mediace/>.

¹¹⁶ FALTUS Jan., *Rozhovor: JUDr. Hana Lenghartová, advokátka a mediátorka*, *Všehrd časopis český právníků*, [online]. © 2014. [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2014/02/rozhovor-judr-hana-lenghartova-advokatka-a-mediatorka/>.

pochopit dané okolnosti, které vedly k trestnému jednání či konfliktu. Obviněný oproti tomu může vyjádřit upřímnou omluvu a objasnit důvody svého jednání.

Dalším rozdílem bývá **výsledek** obou procesů. Výsledkem trestného řízení bývá vězení. Jak uvádí tabulka číslo 6: Uložené sankce za drogové trestné činy v r. 2013 podle drogových trestných činů, nepodmíněné tresty odnětí svobody představovaly druhý nejčastější uložený trest. „*Za drogovou trestnou činnost bylo v r. 2013 odsouzeno 2 522 osob. Ženy tvořily 15 % a mladiství necelá 3 % odsouzených.*“¹¹⁷ Oproti tomu Probační a mediační služba nabízí alternativní tresty, jako jsou: trest domácí vězení, trest obecně prospěšné práce, trest zákaz vstupu a probační dohled. Ze zmíněné tabulky č. 6 vyplývá, že v roce 2013 bylo uloženo 6 trestů domácího vězení a 52 obecně prospěšných prací. „*V rámci odklonu v trestním řízení nebo alternativních trestů může soud uložit přiměřená omezení a povinnosti. Podle evidence PMS byla v r. 2013 celkem 168 osobám uložena povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, 534 osobám soud uložil zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek.*“¹¹⁸ V roce 2013 bylo provedeno 1 004 přímých mediací mezi pachatelem a obětí.¹¹⁹

Pokud se jedná o průběh mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog, mediátor by se měl orientovat v drogové problematice a znát základní principy práce s touto cílovou skupinou.

¹¹⁷ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 149.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 150.

¹¹⁹ PMSČR, *Komentář k agendě zprostředkování řešení konfliktu*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-12-03]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/statistika/>.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Využití mediace u trestných činů spáchaných uživateli drog

Mediace vychází z myšlenky **restorativní justice**. V restorativním konceptu se hledí na trestný čin jako na sociální konflikt mezi jednotlivci, kdy je kladen důraz na práva oběti. Hlavní myšlenkou je urovnání konfliktního stavu způsobeného spácháním trestného činu a zároveň pomoci pachateli nalézt cestu zpět do společnosti. Restorativní justice zahrnuje všechna alternativní řešení trestných činů.

Hlavním důvodem pro zvolení mediace jsou spáchané méně závažné trestné činy, které jsou definované trestní sazbou do tří, případně pěti let. Mezi ně můžeme řadit například majetkové delikty nebo trestné činy spáchané z nedbalosti. Mediační činnost se převážně realizuje v přípravné fázi trestního řízení a její výsledek ovlivňuje další rozhodnutí státního zástupce či soudce.

Řada pachatelů se také potýká i se **sociálním problémem**. Nemá tedy smysl trestný čin vyřešit pouze zákonem a jednoduše potrestat pachatele. Mediace má za cíl vést aktivní přístup klientů k zodpovědnosti za způsobený konflikt, a tím i za svou životní situaci. V tomto ohledu se mediace podobá sociální práci. *„Mezi sociální souvislosti užívání drog patří nízké vzdělání, nezaměstnanost, problémy ve vztazích a rodině, nekvalitní a nestálé bydlení až bezdomovectví, zadluženost a další. Tyto problémy se často vyskytují současně a mohou vést k sociálnímu vyloučení.“*¹²⁰ Prvky sociální práce by měli být co nejvíce zohledňovány v trestní justici. Především u trestných činů, které by byla Probační a mediační služba schopná vyřešit prostřednictvím mediace či alternativních trestů.

V USA položil základy **alternativního způsobu trestání** bostonský obuvník John Augustus. Ten začal kolem roku 1841 platit soudu kauce za pachatele. Před vynesením rozsudku pachatelům poskytoval práci. U soudu předkládal zprávy o pokrocích, kterých pachatel dosáhl a žádal soud o uložení trestu formou pokuty a náhrady soudních výloh. Podle zachovaných údajů pracoval s více než 2 000

¹²⁰ FRANKOVÁ, Eva. *Sociální souvislosti užívání drog a resocialize uživatelů drog*, [online]. © 2015 NMS. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocní-zpravy/archiv/drogova-situace/socialni-souvislosti-uzivani-drog-a-resocializace-uzivatele-drog/>

pachateli.¹²¹ Lze říci, že Augustus byl prvním sociálním pracovníkem pracujícím v trestní justici.

Kvůli rostoucím trestným činům páchaným uživateli drog se na začátku tohoto století objevila potřeba soudu, spolupracovat s institucemi, které řeší léčbu drogových závislostí. Vznikl tak tzv. **drogový soud**. Zainteresované strany (soud, policie, poskytovatelé léčebných programů) se shodly na tom, že klíčem úspěchu bude spolupráce. Proto začaly být součástí soudu povinné pravidelné intervence v ambulantní léčbě (pozn.: klient pravidelně dochází na konzultace ohledně léčby, aniž by se vyloučil ze svého prostředí). Drogové soudy hledají rovnováhu mezi potřebou chránit bezpečí veřejnosti a potřebou vést lidi k zodpovědnosti za svá jednání, prostřednictvím léčby drogové závislosti.

Nejdříve byly zřízeny drogové soudy pro dospělé, poté se drogové soudy diferencovaly na různé programy.

- 1) Juvenile drug treatment court, jsou určeny pro mladistvé, kteří užívají nelegální látky. Hledají problémy související se zákonem a s rodinnou situací dítěte.
- 2) Family DTC jsou speciálně vytvořeny pro rodiče, kteří užívají nelegální látky a zároveň jsou neschopni postarat se o své děti. Cílem je podporovat rodiče v abstinenci a zároveň chránit dítě před zanedbáváním či zneužíváním ze strany rodičů.
- 3) Driving while intoxicated court se zabývá opakovaně zadrženými za řízení pod vlivem alkoholu či nelegálních látek nebo osobami u nichž byla naměřená vysoká hladina alkoholu či NL v krvi.
- 4) Campus DTC se zaměřuje na vysokoškolské studenty, kteří začali z důvodu získání lepší známky zneužívat léky ve velké míře a hrozí jim vyloučení ze školy.
- 5) Reentry DTCE jsou určeny pro osoby podmíněně propuštěné z výkonu trestu či z vazby.
- 6) Federal reentry DTC jsou pro osoby propuštěné z federální vazby a mající následný probační dohled.

¹²¹ DOUBRAVOVÁ, Dagmar et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ - Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 1-2.

- 7) Veteran DTC se zabývají vojenskými veterány a aktivními členy vojenské služby, kteří mimo jiné potřebují pomoc se závislostí nebo duševní nemocí.¹²²

Pokud obžalovaný souhlasí s drogovým soudem, stráví 12 až 15 měsíců na terapeutických sezeních, během kterých se musí zúčastnit náhodných drogových testů. Ti, kteří se nezúčastní drogového soudu, jsou většinou zatčeni. Soudci mohou ukládat tresty v rozmezí od pokut, veřejně prospěšných prací, probačního dohledu až po trestu odnětí svobody.¹²³ Oprávněnými osobami pro drogové soudy jsou ti, kteří se zúčastní intenzivní léčby, plní své povinnosti (mají zaměstnání, splácejí dluhy), pravidelně absolvují testování na přítomnost drog v těle, dále se pravidelně zúčastňují sezení se soudcem, který prozkoumává jeho pokrok.¹²⁴ Drogové soudy se ukázaly jako úspěšné pro léčbu drogových závislostí, dále snižují kriminalitu, šetří peníze a obnovují vztahy s blízkými

„Drogové soudy jsou součástí nových struktur budovaných v některých zemích pro řešení nenásilných trestných činů, kterých se dopouštějí uživatelé drog. Tyto soudy odkládají vynesení rozsudku a zapojují do procesu osoby a instituce, které se obvykle neúčastní léčby drogových závislostí (soudce, prokurátora a ostatní orgány činné v trestním řízení). Cílem je zabránit pomocí léčby a tlaku orgánů činných v trestním řízení tomu, aby se pachatel znovu ocitl před těmito orgány a aby dále užíval drogy. Drogové soudy byly zřízeny v Irsku a ve Skotsku, tedy v zemích, jejichž trestní řád vychází z precedenčního (zvykového) práva. V jiných zemích EU, které se řídí psaným právem, tyto soudy v pravém slova smyslu neexistují, ale jsou tam rozvíjeny obdobné iniciativy.“¹²⁵ V ostatních zemích se vyvíjí obdobné iniciativy. Vznikají projekty, které se zabývají myšlenkou spolupráce mezi soudem, policií a protidrogovými poradnami.

¹²² NADCP, *What are drug courts*, [online]. © National Association of Drug Court Professionals. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts>.

¹²³ FINDLAW, *Drug Possession Penalties and Sentencing*, [online]. © 2016, Thomson Reuters [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://criminal.findlaw.com/criminal-charges/drug-possession-penalties-and-sentencing.html>.

¹²⁴ NADCP, *What are drug courts*, [online]. © National Association of Drug Court Professionals. [cit. 2016-02-12]. Dostupné z: <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts>.

¹²⁵ EMCDDA, *Nové iniciativy: drogové soudy a mediace mezi obětí a pachatelem* [online]. © 2004. [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://ar2004.emcdda.europa.eu/cs/page098-cs.html>.

Stanovení cílů a otázek průzkumného šetření

Cílem empirické části je analyzovat přístup justičních institucí k osobám stíhaným za drogové činy v České republice a porovnat jej s dalším možným přístupem praktikovaným ve Spojených státech amerických.

Důvodem pro volbu tohoto cíle je skutečnost, že dřívější drogová politika se v ČR a v USA vyvíjela stejným směrem. Nejdříve se uplatňovala tzv. otevřená válka proti drogám. V rámci tohoto konceptu je závislost chápána jako nemoc a abstinence jako jedno řešení. Nicméně nové výzkumy na začátku devadesátých let ukázaly, že největším rizikem jsou vzniklé zdravotní a sociální rizika spojená s užíváním nelegálních látek. Proto Evropa od konceptu „války proti drogám“ ustoupila, zatím co USA u toho to konceptu zůstala.

V práci byla stanovena hlavní výzkumná otázka, která byla dále doplněna o dílčí výzkumné otázky. „*Výzkumné otázky vycházejí z obecného určení cíle výzkumu, který převádějí do konkrétnější podoby.*“¹²⁶ Prostřednictvím dílčích výzkumných otázek budou získány odpovědi na stanovený cíl.

Hlavní výzkumná otázka: V čem se shodují a v čem odlišují přístupy justičních institucí k řešení trestných činů páchaných pod vlivem drog v ČR a v USA?

První dílčí otázka: Jaké rozdíly vyplývají z porovnání dvou výše uvedených přístupů z obecné perspektivy?

Druhá dílčí otázka: Jaké rozdíly vyplývají z porovnání dvou výše zmíněných přístupů z perspektivy dopadů na pachatele?

5.1 Průzkumné šetření

5.1.1 První část

Jaké rozdíly vyplývají z porovnání dvou výše uvedených přístupů z obecné perspektivy? Pro vyřešení stanovené otázky, byla zvolena metoda **komparace**. Cílem stanovené otázky je porovnat přístupy ke stíhaným osobám za drogové trestné činy v České republice a v USA. Zkusit navrhnout vhodná řešení v této problematice pro Českou republiku. Průzkumné šetření se bude zabývat porovnáním drogové scény, počtem uživatelů drog, drogovou kriminalitou a přístupem k pachatelům trestných činů užívající drogy.

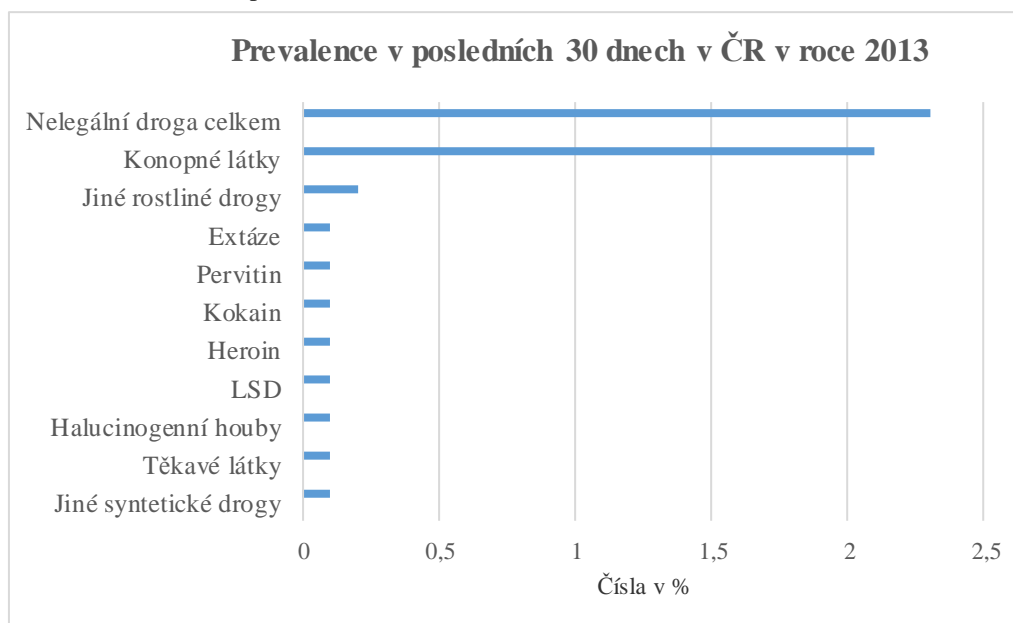
¹²⁶ KISK FF MU, *Výzkumné otázky a hypotézy*, [online]. © 2012. [cit. 2015-9-28]. Dostupné z: <http://vyzkumy.knihovna.cz/ucebnice/vyzkumne-otazky-hypotezy>.

Drogová scéna

V ČR drogovou scénu mapuje Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti. Užívání drog v **České republice** je dlouhodobě stabilní. Nejčastěji užívanými nelegálními drogami jsou konopné látky. Marihuanu pravidelně užívá 9 % populace, extázi uvedlo 5 % a s halucinogenními houbami se setkala 2 % populace. Užívání dalších nelegálních drog se pohybuje pod 1 %.¹²⁷ Užívání nelegálních látek je vyšší u mužů ve věku 15-34 let.

V roce 2013 proběhl výzkum, kterého se zúčastnilo 868 osob ve věku 15-64 let. Cílem bylo zmapovat rozsah zkušeností respondentů starších 15 let s vybranými nelegálními návykovými látkami. Výsledky jsou zaznamenány v následujícím grafu č. 1. Výzkum proběhl pod záštitou Národního monitorovacího střediska ve spolupráci s ppm factum research výzkumem.

Graf č. 1: Prevalence v posledních 30 dnech v ČR v roce 2013

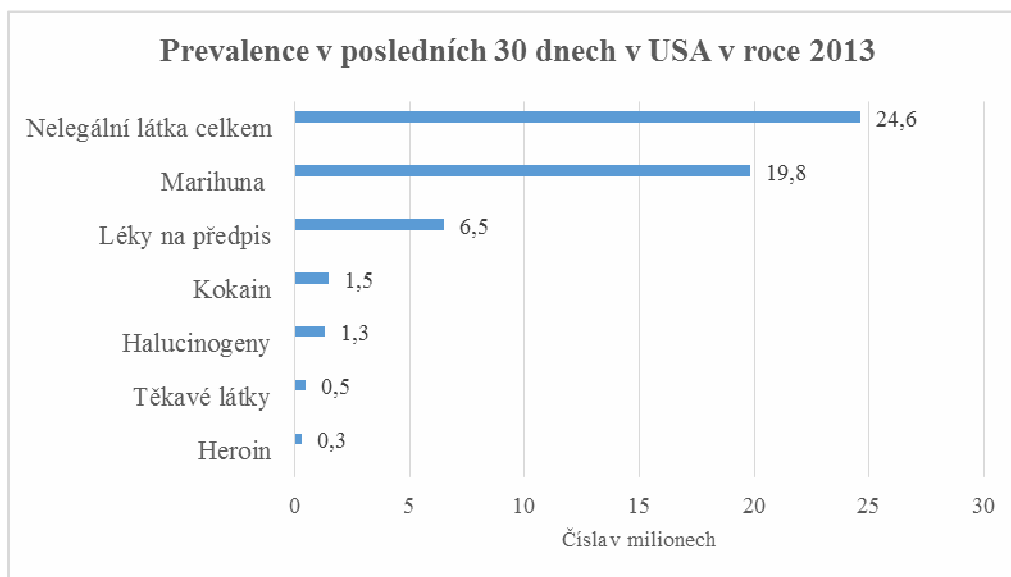

V USA zneužívání drog mapuje správa Mental Health Services (SAMHSA), která provádí roční národní průzkumy o užívání drog a zdraví. Řadí se mezi hlavní zdroje informací o užívání návykových látek na území USA. Užívání nelegálních drog v **USA** roste. Průzkumu z roku 2013 se zúčastnilo 67 800 lidí. Z tohoto průzkumu se odhaduje, že 24,6 milionu (tj. 9,4 % populace) Američanů ve věku 12 let a starší užilo nelegální látku v uplynulém měsíci. Nárůst užívání průzkum

¹²⁷ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 33.

připisuje zvýšení užívání marihuany, která je taky nejčastěji užívanou nelegální drogou, 7,5 % populace jí užívá pravidelně. V roce 2007 to bylo pouze 5,8 % populace. Užívání jiných látek se stabilizovalo či dokonce snížilo. S halucinogeny (kategorie zahrnuje extázi a LSD) se setkala 0,5 % populace. Snížilo se užívání kokainu. Prevalence užívání nelegálních látek je zaznamenáno v grafu č. 2.¹²⁸ V roce 2013 se však zvýšilo užívání metamfetaminu a to z 353 000 uživatelů na současných 595 000.¹²⁹ Z průzkumu vyplývá, že se osoby s drogou poprvé setkají před 18. rokem života. Více jak polovina nových uživatelů nelegálních látek začíná s marihuanou. Tento fakt platí i pro Českou republiku.

Graf č. 2: Prevalence v posledních 30 dnech v USA v roce 2013

Drogová kriminalita

V **České republice** se uplatňují tři teoretické modely trestné činnosti související s drogami. První model je v České republice využíván nejčastěji, jedná se o rozdělení drogové kriminality na primární a sekundární. Druhý model vychází z Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogové závislosti. Z tohoto modelu vychází třetí koncept vysvětlující vztah mezi užíváním drog a páčáním trestné činnosti v závislosti na drogové kariéře.

¹²⁸ NIH, *DrugFacts: Nationwide Trends*, [online]. © 2015. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/nationwide-trends>.

¹²⁹ Tamtéž, Dostupné z: <http://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/nationwide-trends>.

Jak ukazuje tabulka číslo 6, v roce 2013 bylo odsouzeno 2 522 osob za drogovou trestnou činnost, „nejčastěji uloženou sankcí bylo v r. 2013 podmíněně odložené odnětí svobody (72 %). Oproti předchozímu roku došlo ke zvýšení podílu této sankce o 11 procentních bodů. Nepodmíněné tresty odnětí svobody představovaly druhou nejpočetnější skupinu (22 %). Délka trvání byla nejčastěji (73 %) 1-5 let.“¹³⁰ Trestnými činy spáchanými uživateli drog se zabývá třetí kapitola diplomové práce.

V USA se trestné činy dělí také do tří oblastí:

1. trestné činy páchané pod vlivem drog (řízení pod vlivem návykových látek, dále zahrnující škody na majetku, nehody, zranění a smrtelné úrazy);
2. ekonomické trestné činy (např. krádeže, prostituce);
3. tzv. System-Related crime (patří sem výroba, prodej, pašování drog).¹³¹

Odsouzení za držení drog čelí široké škále postihů, které se liší stát od státu. Mohou to být pokuty nižší 100 \$ a pobyt ve vězení na několik dní až pokuty za víc než 1 000 \$ a několik let ve vězení. Trestné činy přechovávání drog jsou hodnoceny nižšími tresty, oproti tomu distribuce drog a pěstování/výroba drog jsou posuzovány mnohem vyššími tresty. Pro tyto trestné činy je typické smlouvání ze strany kriminalistů. Obviněným slíbí nižší tresty, pokud jim pomohou dostat se k vůdci organizovaného zločinu.¹³²

Mezi nejčastější trestné činy související s užíváním drog patří domácí násilí, řízení pod vlivem drog, majetkové trestné činy a vandalismus.¹³³

Uživatelé drog ve vězení

V ČR bylo v roce 2013 ve vězení 16 645 osob. Z toho bylo 1 465 osob vězněno za drogové trestné činy. Celkem 55 % osob nastupujících do vězení užilo některou z návykových látek. Nejčastěji se jednalo o THC a pervitin, častý byl nález více látek současně.¹³⁴ Po propuštění z vězení se často pachatelé vrátí k užívání nelegálních látek. „Ve srovnání s běžnou populací je počet uživatelů drog mezi vězeňskou

¹³⁰ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 149.

¹³¹ NCADD, *Alcohol, Drugs and crime*, [online]. © NCADD 2016. [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <https://ncadd.org/about-addiction/alcohol-drugs-and-crime>.

¹³² FINDLAW, *Drug Possession Penalties and Sentencing*, [online]. © 2016, Thomson Reuters [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://criminal.findlaw.com/criminal-charges/drug-possession-penalties-and-sentencing.html>.

¹³³ NCADD, *Alcohol, Drugs and crime*, [online]. © NCADD 2016. [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <https://ncadd.org/about-addiction/alcohol-drugs-and-crime>.

¹³⁴ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 154.

populací podstatně vyšší. Ve většině studií prováděných v EU se uvádí, že celoživotní prevalence užívání drog mezi vězni je vyšší než 50 %, značně se však liší mezi jednotlivými vězeňskými populacemi, vazebními věznicemi a jednotlivými zeměmi, pohybuje se v rozmezí od 22 % do 86 %. Prevalence pravidelného užívání drog nebo drogové závislosti před uvězněním se v EU pohybuje v rozpětí od 8 % do 73 %.¹³⁵ Uživatelé drog po nástupu do vězení své užívání omezí nebo úplně přerouší. Ve vězení je zvýšené riziko nákazy hepatitidy typu C skrz použité injekční náčiní. Často se stává, že injekční stříkačku používá víc vězňů a několikrát za sebou.

Jeden ze sto občanů v USA je vězněn. 80 % pachatelů zneužívá návykové látky, u téměř 50 % vězňů je diagnostikovaná závislost. Až 60 – 80 % osob po propuštění z vězení spáchají nový trestný čin a téměř 95 % osob se po propuštění z vězení vrátí k užívání drog.¹³⁶ Studie také ukázala, že 1 ze 4 násilných pachatelů spáchal trestný čin pod vlivem drog. V roce 2008 bylo odsouzeno za drogové trestné činy 18 % ze všech odsouzených činů, pro samotné držení či výrobu drog bylo odsouzeno 6 % ze všech odsouzených činů.¹³⁷

Je prokázáno, že uživatelé drog se po propuštění z vězení ke svému užívání opět vrátí a často bohužel také k páčání trestné činnosti.

Léčba užívání drog ve vězení

Léčbu závislosti během VTOS v ČR bylo možno v r. 2013 absolvovat na specializovaných odděleních, ta byla dostupná ve dvanácti věznicích, z toho v osmi věznicích bylo specializované oddělení určeno pro dobrovolnou léčbu a ve čtyřech věznicích pro výkon soudem nařízeného ochranného léčení. V roce 2013 bylo na oddělení pro dobrovolnou léčbu 589 osob, na oddělení pro ochrannou léčbu bylo 184 osob.¹³⁸

Skutečnost, že je pachatel uživatelem drog, má vliv na rozhodnutí o tom, jaký mu bude uložen trest, jednoznačná přitěžující okolnost je recidiva. Mezi trestněprávní trest patří i ochranné opatření. Jejich účelem je ochrana společnosti prostřednictvím

¹³⁵ EMCDDA, *Uživatelé drog ve vězení*, [online]. © EMCDDA 2005. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://ar2005.emcdda.europa.eu/cs/page082-cs.html>.

¹³⁶ FRANKOVÁ, Eva. *Drogová kriminalita, její prevence a drogy ve vězení*, [online]. © 2015 NMS. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/drogova-situace/drogova-kriminalita-jeji-prevence-a-drogy-ve-vezeni/>.

¹³⁷ NIH, *Drug Addiction Treatment in the Criminal Justice System* [online]. © 2015. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.drugabuse.gov/related-topics/criminal-justice/drug-addiction-treatment-in-criminal-justice-system>

¹³⁸ MRAVČÍK a spol., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014, s. 154.

speciální prevence. Ochranné léčení se ukládá buď ve formě ústavní, nebo ambulantní. Forma ústavní se vykonává ve zdravotnickém zařízení či ve věznicích. „V r. 2013 bylo ochranné léčení uloženo 287 osobám, z toho u 112 osob šlo o léčbu závislosti na nealkoholových drogách a u 175 osob o léčbu závislosti na alkoholu. Ochranné léčení protialkoholní bylo nejčastěji uloženo osobám odsouzeným za trestný čin výtržnictví, zatímco ochranné léčení protitoxikomanické soud nejčastěji uložil osobám, které spáchaly trestný čin krádeže.“¹³⁹

V České republice vznikly programy drogových služeb ve vězení. Programy poskytují adiktologické a sociální služby uživatelům drog ve vazbě a výkonu trestu odnětí svobody. Posláním služeb je řešit u klientů aktuální drogovou a sociálně-právní situaci. Dlouhodobým cílem je motivovat klienty ke změně životního stylu směrem k abstinenci a tím mimo jiné omezit další páchaní trestných činů.

Průzkum v USA z roku 2004 ukázal, že průměrně 45 % vězňů se zúčastnilo nějakého drogového programu ve VTOS, většinou svépomocných skupin nebo tzv. peer poradenských skupin. Pouze cca 16 % se zúčastnilo léčby drogové závislosti s vyškoleným odborníkem.¹⁴⁰ Spojené státy americké jsou známé svojí otevřenou válkou proti drogám, která je zatím spíše neúspěšná.

Již ve 30. letech 20. století vznikly speciální oddělení pro drogově závislé. Vzniklá oddělení se však spíše podobají zřízení nemocničního typu. Rozsáhlé studie v 50. – 60. letech však ukázaly na to, že existující programy nemají vysokou efektivitu či dokonce nefungují. Proto americká vláda přestala financovat podobné projekty. Na konci 80. let se začaly objevovat snahy o obnovení léčebných programů. Léčba drogových závislostí začala být komplexním programem, zahrnující nejen samotnou léčbu, ale také podporu při hledání zaměstnání, bydlení a nácvik sociálních dovedností.¹⁴¹ To vše ve spolupráci s klientem a přesměrováním zodpovědnosti za jeho život na klienta. Je vhodné, aby klient pokračoval v léčbě i po propuštění z vězení.

¹³⁹ ÚŘAD VLÁDY ČR, *Programy orientované na abstinenci*, [online]. © 2015 NMS. [cit. 2016-02-11]. www.drogy-info.cz/data/obj_files/.../Zaostreno_na_drogy_200604_web.pd.

¹⁴⁰ NIH, *DrugFacts: Nationwide Trends*, [online]. © 2015. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/nationwide-trends>.

¹⁴¹ ÚŘAD VLÁDY ČR, *Programy orientované na abstinenci*, [online]. © 2015 NMS. [cit. 2016-02-11]. www.drogy-info.cz/data/obj_files/.../Zaostreno_na_drogy_200604_web.pd.

Prováděné výzkumy v USA ukazují, že komplexní léčba drogových závislostí u pachatelů trestných činností funguje a snižuje nejen frekvenci užívání drog, ale také kriminální recidivu. Podstatná vězeňská populace ve Spojených státech je složena z velké části pachatelů trestných činů souvisejících s drogami a je typická vysokou mírou recidivy. Proto je potřeba zařadit léčbu do systému trestní justice, tím nejen zlepšit veřejné zdraví a bezpečí, ale i společenskou zátěž související s drogami, např. ztráta zaměstnání, rozpad rodiny. Vědecký výzkum ukázal, že léčba drogové závislosti funguje, pokud se s ní začne v rámci výkonu trestu odnětí svobody a pokračuje pro propuštění prostřednictvím specializovaných programů. Pokud se klient zapojí do léčebného procesu po VTOS, vzniká velká pravděpodobnost, že se klient vyhne relapsu i dalšímu trestnému činu.¹⁴²

Z výzkumů vyplývá 13 zásad pro léčbu drogových závislostí ve VTOS:

1. **Drogová závislost je nemoc.** Užívání drog mění člověka po fyzické i psychické stránce. Recidiva je tedy často součástí procesu léčby.
2. **Zotavení z drogové závislosti vyžaduje účinnou léčbu a následnou péči po propuštění z vězení.** Uživatelé drog nemohou změnit své chování, aniž by se léčili ze své závislosti. Léčba, která začíná ve vězení, musí pokračovat i po propuštění.
3. **Léčba musí trvat dostatečně dlouho, aby produkovala stabilní změnu chování.** Bez správné léčby, bude většina uživatelů drog znovu užívat, jakmile se vrátí do svého původního prostředí. Léčba by měla trvat dostatečně dlouho i po propuštění.
4. **Posouzení je prvním krokem v léčbě.** Uživatele drog je třeba vyšetřit lékařem. Lékař může předepsat léky, a hledat další možné problémy, jako je deprese a úzkost, nebo lékařské stavy, jako jsou hepatitida, tuberkulóza nebo HIV / AIDS.
5. **Potřeba tzv. léčby šité na míru, aby odpovídala potřebám jednotlivce je důležitou součástí účinné léčby užívání návykových látek.** Každý uživatel drog má jiné potřeby, týkající se poradenství a léčby závislostí. Nejlepší je zohlednit věk, pohlaví, rasu a kulturu každého člověka.

¹⁴² NIH, *DrugFacts: Nationwide Trends*, [online]. © 2015. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/nationwide-trends>.

6. **Užívání drog během léčby by mělo být pečlivě sledováno.** Jednotlivci zotavující se z drogové závislosti se často vrátí k užívání drog, tzv. recidivě či relapsu. Testování na pokračující užívání drog je důležitou součástí léčby.
7. **Léčba by měla být zaměřena na faktory, které jsou spojeny s trestnou činností.** Pachatelé mají často špatné vzorce chování, postoje a přesvědčení, které podporují "kriminální" životní styl.
8. **Soudy by měly být schopny poskytnout pomoc s léčbou drogové závislosti.** Je důležité, aby léčba obsahovala individuální plány a vyhovovala jak potřebám pachatele, tak dané instituci.
9. **Kontinuita péče** je zásadní pro uživatele drog při návratu do komunity.
10. **Rovnováha odměn a sankcí povzbuzuje prosociální chování a účast léčby.** Během léčby, je důležité, aby bylo reflektováno pozitivní i negativní chování.
11. **Pachatelé s kombinací užívání drog a psychickými problémy často vyžadují integrovaný přístup k řízení léčby.** Léčba drogové závislosti může někdy pomoci lidem, kteří mají deprese nebo jiné duševní zdravotní problémy. Je důležité, aby tyto problémy byly řešeny v léčebných programech.
12. **Léky jsou důležitou součástí léčby pro mnoho drogových pachatelů.** Bylo např. prokázáno, že metadon pomáhá snižovat užívání heroinu. Léky na duševní problémy mohou být také použity jako součást léčby.
13. **Pachatelé užívající drogy by měli být testováni na infekční choroby.** Uživatelé drog mají většinou infekční choroby, jako je HIV/AIDS, hepatitidy B, C a tuberkulóza. Lidé, kteří vyhledávají léčbu, by proto měli být testováni na tyto choroby a popřípadě by měli začít s léčbou.¹⁴³

V roce 2004 otevřela věznice Sheridan v USA speciální oddělení spojující všechny dosud osvědčené způsoby snižování recidivy. Cílem programu je kombinace léčby drogové závislosti s přípravou na zaměstnání. Podle výzkumu získalo po propuštění práci na plný úvazek 80 % absolventů. Program je založen na spolupráci s ostatními organizacemi. Každá z organizací se zabývá různými otázkami klientova života (zaměstnání, bydlení, vtahy s blízkými). Léčba je postavena na modelu terapeutické komunity. S klientem je sestaven vzdělávací a pracovní

¹⁴³ NIH, *Principles of Drug Abuse Treatment for Criminal Justice Populations - A Research-Based Guide*, [online]. © 2015. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <https://www.drugabuse.gov/publications/principles-drug-abuse-treatment-criminal-justice-populations/principles>.

program, který se pravidelně vyhodnocuje. V rámci programu klient absolvuje sociální výcviky a komunikační dovednosti.¹⁴⁴ Tento program by se mohl stát modelovým příkladem pro boj snižování recidivy.

Mnoho států zavedlo tzv. **drogové soudy**. Drogové soudy mají své příznivce i své odpůrce. V USA proběhlo již několik výzkumů zkoumající efektivitu a účinnost drogových soudů. Výsledky z pěti nezávislých výzkumů ukázaly radikální snížení recidivy průměrně o 10-15 %. Z testování na přítomnost nelegálních látek ze slin bylo zjištěno snížení užívání nelegálních látek. Další výzkumy se zaměřily na efektivitu nákladů. Bylo zjištěno, že drogové soudy šetří finance. Čistý ekonomický výnos činí od 3 000 \$ do 13 000 \$ za účastníka DS.¹⁴⁵ Výzkumy také ukázaly, že drogové soudy obnovují životy účastníků – zlepšují rodinné vztahy, zvyšují míru zaměstnanosti.

Vyhodnocení a interpretace průzkumného šetření

Jaké rozdíly vyplývají z porovnání dvou výše uvedených přístupů z obecné perspektivy? Nejčastější užívanými nelegálními drogami v ČR i v USA jsou konopné látky. U nás je užívání látek dlouhodobě stabilní, v USA míra užívání stoupá. V ČR bylo cca 10 % osob vězněno za DTČ, v USA je až cca 30 – 40 % zjištěných trestných činů spáchaných v souvislosti s drogami. U nás zhruba 55 % osob nastupujících do vězení užilo některou z návykových látek, v USA je to až 80 % pachatelů. Obě drogové politiky zřizují ve vězení speciální oddělení pro drogově závislé. V USA jsou zřízeny **drogové soudy**, které jsou specializované přímo na specifickou skupinu uživatelů nelegálních látek. U nás k tomu to účelu byla zřízena **Probační a mediační služba**, která není specializovaná na cílovou skupinu uživatelů drog. Přesto s nimi probační úředníci pracují. Klienti jsou během sezení testováni na přítomnost drog v těle, dohlíží se na plnění klientových povinností (zaměstnání, stabilita bydlení, splácení dluhů apod.). Přesto zde chybí terapeutická sezení, na která by klient musel docházet a řešit tak svou drogovou i osobní situaci. Tím by se doplnila komplexní péče o uživatele drog.

¹⁴⁴ Hicks in ÚŘAD VLÁDY ČR, *Programy orientované na abstinenci*, [online]. © 2015 NMS. [cit. 2016-02-11]. www.drogy-info.cz/data/obj_files/.../Zaostreno_na_drogy_200604_web.pdf.

¹⁴⁵ MARLOWE, Douglas, *Research update on Adult Drug court*, [online]. © 2010 NADCP. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: [http://www.nadcp.org/sites/default/files/nadcp/Research Update on Adult Drug Courts - NADCP_1.pdf](http://www.nadcp.org/sites/default/files/nadcp/Research%20Update%20on%20Adult%20Drug%20Courts%20-%20NADCP_1.pdf)

Bylo by vhodné, kdyby se systém PMS inspiroval drogovými soudy, a vznikla tak specializovaná střediska pro uživatele drog. Ve specializovaných střediscích by byli probační úředníci připraveni na práci s uživatelem drog. Uplatňovali by individuální přístup k pachatelům a při práci s nimi by brali v úvahu všechny oblasti jejich života.

Přesto se jeví naše **drogová politika** úspěšnější než americká represivní otevřená válka proti drogám. V Americe zůstává zakotvena koncepce závislosti jako nemoci a abstinenci jako jediného možného řešení. U nás se začala uplatňovat myšlenka veřejného zdraví a Harm Reduction, tedy to, že jsou mnohem závažnější vzniklé negativní důsledky na poli zdravotní a sociální úrovni u injekčních uživatelů drog. Nabízí rovnováhu mezi represí a prevencí. Výsledné porovnání přístupů shrnuje tabulka č. 10.

Tabulka č. 10: Výsledné porovnání obou zemí

Porovnávané	ČR	USA
Dlouhodobé užívání drog	stabilní	stoupá
Nejčastěji užívaná NL	Marihuana	Marihuana
Vězněné osoby za DTČ	10 %	30 – 40 %
Nastupující osoby do VTOS pod vlivem NL	55 %	80 %
Speciální justiční instituce	PMS	Drogové soudy
Drogová politika	Veřejné zdraví, Harm reducion	Otevřená válka proti drogám

5.1.2 Druhá část

Pro vyřešení stanovené otázky - *Jaké rozdíly vyplývají z porovnání dvou výše zmíněných přístupů z perspektivy dopadů na pachatele?*, byla zvolena metoda **rozhovoru**.

Připravený rozhovor lze definovat jako **rozhovor hloubkový**. „Sondážní nestandardizovaný rozhovor umožňuje respondentovi volně vyjadřovat své názory a pocity k předmětu výzkumu, umožňuje detailněji přiblížit, jak lidé chápou určitý problém. Hloubkové rozhovory se používají v situaci, kdy se jedná o citlivá či osobní

témata. Tazatel/moderátor podněcuje respondenta k volné diskusi bez zábran na dané téma. ¹⁴⁶ Výstup rozhovoru se tedy neskládá pouze ze samotného rozhovoru a přepisu.

Rozhovor obsahuje otevřené otázky. „*Pomocí otevřených otázek může badatel porozumět pohledu jiných lidí, aniž by jejich pohled omezoval pomocí výběru položek v dotazníku. Hlubkový rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jeden ze základních principů kvalitativního výzkumu.*“¹⁴⁷

Rozhovor je složen z **patnácti polostrukturovaných otázek**, obsahuje tedy předem stanovené otázky, které se mohly však podle dané situace pozměnit či doplnit o další.

Otázky jsou stanoveny tak, aby mohly být položeny jak klientům, kteří prošli trestním řízením, tak klientům, kteří se zúčastnili mediace. Dotazy mapují, jaké měl klient pocity během řízení, jakou „hrál“ roli v procesu, co se od něho očekávalo, co cítil vůči „oběti“ atd. V závěru rozhovoru mají respondenti možnost se více vyjádřit, něco upřesnit či dodat. Ukázka výzkumného nástroje, rozhovoru je uvedena v příloze B.

Předpokládaná délka rozhovoru je jedna hodina.

Průzkumný soubor a charakteristika respondenta

Cílovou populací výzkumného šetření jsou **uživatelé drog**, kteří prošli trestním řízením a uživatelé drog, kteří prošli procesem mediace. S cílem zjistit, jak se změnil dotazovaným život po absolvování trestního řízení a jak po ukončení mediace, co jim to přineslo, co bylo jinak.

S osloveným klientem, který absolvoval **trestní řízení**, mám vztah dobrý a důvěrný. Proto pro mě bylo snadné oslovit ho a požádat ho o spolupráci. Podmínka pro efektivní průběh rozhovoru, a tedy navození přátelské a otevřené atmosféry neboli tzv. report, byla splněna. Neboť jak uvádí Gavora „*interview je postaveno na interpersonálním kontaktu, jeho úspěšnost závisí na navození reportu výzkumníkem.*“¹⁴⁸ Pro zajištění vhodného a klidného prostředí byl rozhovor uskutečněn v poradenské místnosti v prostorách K-centra v Pardubicích.

¹⁴⁶ SOCIOLOGICKÉ PROJEKTY, *Kvalitativní výzkum*, [online]. © 2015. [cit. 2015-9-28]. Dostupné z: <http://haltmarova.cz/metody/kvalitativni/>.

¹⁴⁷ PATTON, 2002, cit podle ŠVARŤÍČEK, R., ŠEDOVIČKOVÁ, KA KOL., *Kvalitativní výzkum v Pedagogických vědách*, 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 160.

¹⁴⁸ GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 1. vyd. Brno: Paido, 2000, s. 110.

Nejdříve proběhl **rozhovor s Tomášem**. Tomášovi je 28 let, je svobodný. Udržuje dlouhodobý vztah s vdanou ženou, se kterou má jedno dítě. Dosažené vzdělání je základní. Klient žije na squatech. Klient pobyl tři roky ve VTOS, po propuštění pravidelně docházel do PMS na probační dohled. Vyskytují se u něho časté zdravotní potíže spojené s užíváním pervitinu a nezdravým stylem života. Prodělal hepatitidu typu C. Tomáš je aktivní intravenózní (nitrožilní) uživatel pervitinu. V letních měsících klient užívá opium, pro které si dojíždí na maková pole.

Na začátku rozhovoru byla klientovi sdělena anonymita. Poté klient souhlasil se zaznamenáváním rozhovoru na diktafon. Před samotným rozhovorem byla navozena přátelská atmosféra. Doptávala jsem se na to, jak se klientovi daří. Poté proběhl samotný rozhovor. Po skončení jsem se klienta dotazovala, zda je ještě něco, co by chtěl k problematice dodat. Tím byl průzkumný rozhovor ukončen. Klientovi jsem poděkovala a zaručila anonymitu. Klient poté začal mluvit o osobních potížích. Proběhlo s ním individuální poradenství.

Pro oslovení klientů, kteří se zúčastnili **mediace** v rámci Probační a mediační služby, byla zvolena spolupráce přímo s probačními úředníky. Nejdříve byla kontaktována střediska ve Východních Čechách – tedy Pardubice, Hradec Králové, Chrudim, Rychnov nad Kněžnou, Náchod a Svitavy. Bylo tak rozhodnuto, z důvodu prostorové blízkosti s potencionálním výzkumným souborem. Prostřednictvím elektronické pošty byly do středisek odesílány e-maily. E-mail obsahoval krátký popis teoretické a empirické podoby diplomové práce. V závěru elektronického dopisu se zjišťovalo, zda ve středisku mají klienta, který prošel mediací a byl zároveň uživatelem drog. Jelikož zpětné vazby byly **bez kladného výsledku**, byly kontaktovány všechny střediska u nás. S cílem zmapovat situaci ohledně míry využití mediace u trestných činů spáchaných výzkumným souborem.

Doručené e-maily jsem následně porovnávala mezi sebou a uspořádala je k sobě podle společných rysů. Objevilo se pět společných znaků, které e-maily spojovaly.

Vyhodnocení a interpretace průzkumného šetření

Vyhodnocení průzkumného šetření – klient a trestní řízení

Setkání s Tomášem proběhlo dle domluvy, ve čtvrtek v 10:00 v prostorách K-centra. Klient se cítil dobře. Po rozhovoru se mnou ho čekala schůzka s probační

úřednicí v Pardubicích, kam docházel na probační dohled. Klient se pochlubil nalezenou prací a mluvil o tom, co tam dělá. Když mluvil o práci, vypadal spokojeně. Kvůli zaměstnání se snížila jeho frekvence užívání drog. Sděbila jsem Tomášovi, že v rámci rozhovoru nejsou špatné či dobré odpovědi. Poté jsem zopakovala anonymitu a upozornila jsem na nahrávání rozhovoru. Také jsem si zapisovala poznámky. Rozhovor nejdříve probíhal stylem – otázka – odpověď. Poté se však klient uvolnil a rozhovor se změnil v příjemné povídání. Rozhovor nebyl ani jednou přerušen. Po ukončení rozhovoru, začal klient mluvit o svých osobních a partnerských potížích. Diktafon byl vypnut. S klientem následně proběhlo individuální poradenství. Průzkumný rozhovor trval 1 hodinu 20 minut.

Tomáš si pro rozhovor vybral trestný čin - **loupežné přepadení**. Se dvěma kluky, které znal tři hodiny, přepadli muže a chtěli ho okrást. Nicméně klient uvedl, že spáchal nespočet krádeží, na které se ani nepřišlo. Mluvil však o tom, že už nikdy nikoho nepřepadl.

Při přepadení muže, byli všichni tři pod vlivem alkoholu a drog. Incident se stal v zimě, když šli kluci z hospody a uviděli tohoto muže. Rozhodli se, že ho přepadnou a ukradnou mu peníze. Jeden z kompliců ho praštil a Tomáš ho okradl. Třetí komplic měl francouzské hole, neboť měl vyvrkнутý kotník, stál proto opodál a pozoroval je zdálky. Po tomto incidentu šli kluci do hospody hrát automaty. Za chvíli však přijeli policisté. Kluci chtěli ještě utéct, Tomáš policisty znal a přiznal se. Podle jeho slov: *„Chyba byla, že jsem si nešel pak svou cestou, chytli nás za dvě hodky. No, a jelikož jsme byli tři – černý, černý a šedý s francouzskými holemi, tak jsme byli jasný.“* Tomáš měl plné kapsy chemek (Pozn.: suroviny pro výrobu drog, nejčastěji pervitinu), ty ještě stihl vyházet ven z kapes, než přijelo policejní auto. K tomu Tomáš dodal *„naštěstí bylo hodně sněhu.“*

Následný výslech trval cca pět hodin. *„Já jsem se pořád držel své výpovědi – prostě nás bylo tolik, potkali jsme toho, udělali jsme to a nic víc jsem k tomu neměl, co říct. To se jim moc nelíbilo.“* Komplic, který policistům utekl, byl chycen čtyři dny poté. Tomáš mluvil o tom, že mu při výslechu dali na stůl výpověď komplice, sice prý byl „vzhůru nohama“, Tomáš však díky tomu věděl, co může říct, aby jim ještě víc neublížil. Mluvil o tom, že jim však ani nechtěl pomoc. Byl na ně našťvaný, neboť jeden z kompliců chtěl na Tomáše „hodit“ přepadení policisty. *„No, ale to byla blbost, toho policajta jsem znal dlouhou dobu. Tady v Pardubicích mě vyšetřoval*

několikrát, takže znal i mě.“ Přepadený policista potvrdil Tomášovu výpověď. *„Šest měsíců jsem čekal na soud. Byl jsem ve vazbě. Takže jsem šest měsíců čekal na tři stání.“* Tomáš mluvil o tom, že ve vazbě měl problém s vychovatelem, který mu nechtěl dát nárokový balík. Tomáš se s nikým nechtěl bavit. Jeho zástupkyně mu poradila, aby napsal přepadenému muži omluvné dopisy a zaplatil náhradu škody.

U soudu potvrdil svou výpověď. Během soudního procesu se ho ptali na to, zda toho lituje, zda chce uhradit náhradu škody atd. *„Tak jsem odpověděl, tak jak to chtěli slyšet. Moc jim nešlo o to, jak to vnímám sám a tak. I když jsem toho fakt litoval, znělo to tam hrozně uměle.“* Přepadený byl u všech třech stání a sám se vyjádřil k incidentu. *„Potom mluvil přímo na nás, co si o nás myslí a tak. Mě řekl, že si myslí, že jsem docela rozumný kluk. Taky řekl, že si myslí, že mám šanci na to žít normálně. To mě hodně nakoplo. Mluvil tam právě i ten policajt, kterého jsem měl údajně napadnout. A právě říkal, že jsem mu ještě pomáhal a chránil ho.“* Jelikož se klient k trestnému činu přiznal, dostal nižší trest. Klient si byl vědom toho, co se odehrává během trestního řízení. *„Když jsem něčemu nerozuměl, tak jsem držel hubu a krok, abych to ještě nezhoršil.“* Byl více méně spokojený s výsledkem. Mohlo to, dopadnou mnohem hůře. Oba dva komplici dostali trest odnětí svobody na pět let. Oba byli již jednou trestaní.

Když proces skončil, Tomáš si uvědomil, že takhle nechce dál žít. Nakonec byl klient rád za **trest odnětí svobody na tři léta**, neboť se dostal pryč od drog a od lidí z „drogové scény.“ *„Potřeboval jsem pauzu od všeho. Byl jsem hrozně unavený. Stejně mě toho ve vězení došlo málo. Víš, nebyl tam prostor uspořádat si myšlenky.“*

Klient uvedl, že si na přepadeného muže vždycky vzpomene 13. 2., neboť v ten den byl propuštěný z výkonu trestu. Dále uvedl: *„Teďka k němu necítím nic, nic se mu nestalo, omluvil jsem se mu za to, taky jsem si to odseděl. I když bych ho chtěl potkat, zeptat se jak se má jak se mu daří a tak. Ale „o tom“ bych už asi mluvit nechtěl.“* Tomáš také uvedl, že kdyby ho nyní potkal, opět by se mu omluvil a podal mu ruku. Připustil však, že by z něho mohl mít muž strach.

Tomáš má za sebou však více soudů, za které dluží peníze. Je to z trestů, za které dostal „pouze“ podmínku. *„Ale je to těžký všechno splatit, když jsi na ulici. A jak máš chodit do práce ze squatu. Nebo si najít bydlení, když nemáš nic. Jediný, kdo mi teďka pomáhá, je máma. Ale ta toho taky moc nezumůže. Kamarádi se mě taky snaží psychicky podržet, ale kdo je kamarád na ulici?“*

Tomáš nakonec uvedl, že by všem doporučil přiznat se, neboť je to polehčující okolnost. Dále připustil, že neví, jak chce dosáhnout toho, aby se podobné věci už nestaly - říkal, že dělá, co může. Nicméně, od té doby nic podobného neudělal.

„No, ať kradu nebo fetuju. Už bych si nic takového nedovolil, tomu pánovi bylo jako mému tátovi. Víš, přepadnout někoho, kdo se stará sám o sebe a nikomu nic nedělá. Doufám, že už takovou blbost, nikdy neudělám“, dodal klient na závěr.

Vyhodnocení průzkumného šetření – klient a mediace

Probační úředníci z Českých Budějovic a Děčína se ve svých odpovědích shodovali v tom, že **v některých případech nemusí ani vědět, že obviněný, který prošel mediací, je uživatel drog.** *„Respektive nikdo z obviněných, kteří mediací prošli, se za uživatele drog neoznačil (nikdo také neuvedl jako motiv svého protiprávního jednání to, že by si takto chtěl opatřit peníze na drogy, že by trestnou činnost páchal pod vlivem drog atd.).“* Probační úředník z Děčína k tomu dodal: *„My totiž běžně netestujeme klienty, pokud to nemají stanovené soudem nebo sami nepožádají. Pro nás je důležité, zda se pachatel doznává, chce nést odpovědnost za své činy a dokáže řešit následky trestné činnosti.“*

Někteří probační úředníci **přemýšleli nad vhodností mediace u pachatelů užívající drogy.** Probační úřednice z Havířova upozorňuje na to, že se *„většinou jedná o „problémové“ klienty, nespolehlivé, předlužené, bez sociálního zázemí a pracovních aktivit, tzn. ani v případě, že by byl vhodný případ, např. ublížení na zdraví apod., tak většinou tito klienti nemají oběti co nabídnout.“* Pracovnice z Českých Budějovic píše: *„Mám dojem, že uživatelé drog páchající trestnou činnost se již nacházejí v určité pokročilejší fázi užívání (syndrom závislosti, či se mu blíží). Zároveň bývají bez příjmů, práce, zázemí, což znamená, že poškozeným nemohou nabídnout nahrazení škody. Byť mediace pro obě strany představuje prostor pro vyjádření vlastních potřeb, pocitů, otázek, návrhů na řešení konfliktu atd., mám tu zkušenost, že centrálním zájmem poškozeného bývá právě ona materiální satisfakce.“*

Úředníkovi z Klatov reagoval: *„Tito klienti většinou v přípravném řízení nespolupracují a na nabídky PMS nereagují.“* Děčínský úředník napsal: *„Lidé pravidelně užívající drogy bývají většinou nespolehliví a nemají často co nabídnout poškozenému – a tím nemyslím jen finančně, ale jejich způsob života běžně vede*

k opakování trestné činnosti a chybí jim náhled – takový člověk není ani pro mediaci vhodný.“ Pracovník z Ústí nad Labem se také zamýšlí nad problematikou mediace u pachatelů užívající drogy. „*Mediace je realizovaná v případě, kdy obě strany o ní projeví zájem, což je u drogově závislých klientů obtížné. Mediace prozatím vykonáváme převážně v přípravném řízení, kdy podněty dostáváme od OČTŘ, případně se na nás obrací sami klienti. To jsou však klienti, kteří jsou motivovaní, což drogově závislí zpravidla nejsou (spolupráce je v přípravném řízení dobrovolná) a OČTŘ nás tedy v těch případech nepověřují. V řízení vykonávacím se setkáváme s nezájmem odsouzených.*“

Dva úředníci z Plzně a z Prachatic dokonce připustili, že **mediace s uživatelem drog není vhodná.** „*Dle mého názoru takovéto mediační řízení dokonce popírá i samotnou etiku mediace, kdy by nikdo z účastníků neměl být pod vlivem alkoholu nebo OPL, natož aktivním uživatelem.*“ Tak odpověděl pracovník z Plzně. Pracovnice z Prachatic dokonce připustila: „*Užívání drog je kontraindikací k mediaci.*“

Z doručených e-mailů vyplynulo, že u spáchaného trestného činu **nemusí být vždy přítomna role poškozeného.** Poprvé na tuto problematiku poukázala pracovnice z Havířova. „*Z povahy věci závislí na OPL páchají nejčastěji – maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázní (jezdí bez řidičáku, tzn. žádný přímý poškozený) nebo krádež v supermarketech (poškozeným je právnická osoba).*“ Úřednice z Prachatic také odpověděla, že spáchaným trestným činem mohl být porušen veřejný zájem, tudíž fyzická osoba poškozeného nemusela být během páchaní přítomna. Pracovník z Ústí nad Labem dodává: „*Mediaci vykonáváme často u případů dopravních nehod (přečin ublížení na zdraví), podvodů a krádeží (zpravidla prvopachatelé, kteří usilují o některý z tzv. odklonů v trestním řízení.*“

S mediací u trestných činů spáchaných uživateli drog se setkali ve střediscích Litoměřice, Kroměříž a Brno. Z PMS Brno přišla odpověď. „*Mohu k tomu ze své praxe říci, že v několika málo případech jsme měli i takovéto klienty, kteří se následně účastnili mediaci. Nejčastěji to byli, ale rekreační uživatelé, případně se jednalo o drogy legální – tj. alkohol.*“ Pracovník z Litoměřic zmínil, že se dosud setkal se dvěma mediacemi. Dále však uvedl: „*Jeden z klientů byl již nekontaktní, mediace byla provedena již v minulosti. Druhého klienta se podařilo kontaktovat, avšak spolupráci odmítl. Jeho rodina si to nepřeje.*“ Z Kroměříže přišla následující

odezva: „Našel jsem jen dva potencionální vhodné adepty pro Váš výzkum. Oba nedisponovali elektronickou adresou, jen jeden měl telefon, druhý byl kontaktní přes telefon přítelkyně. Když jsem zkoušel zavolat na obě čísla, ani jedno nebylo funkční.“

Jelikož jsem se k druhému výzkumnému souboru nedostala, nemohla jsem uskutečnit rozhovor, s uživatelem drog, který prošel procesem mediace, a následně porovnat výsledky s prvním výzkumným souborem. Tato dílčí průzkumná část nemohla být vyhodnocena.

Na níže vypracované **kazuistice** osoby, která prošla drogovým soudem v USA, bude poukázáno na to, jak by se mohl změnit Tomášův život po absolvování „něčeho“ podobného v našich podmínkách. Pro lepší ilustraci byla vypracována i kazuistika Tomáše.

Tomáš vyrůstal v rodinném domě se svým otcem, matkou a bratrem. Žili v malé obci nedaleko města. Jeho otec měl v pronájmu restauraci. Tomáš i bratr zde pracovali jako provozní a zásobovači. Poté však majitel zvedl nájem, který jeho otec nebyl schopen platit. Otec začal pít a rozvedl se s matkou. Od té doby otec žije na ulici a má problémy s alkoholem. Matka má nového přítele, který se s nimi nechce vídat. Jelikož vztahy byly mezi Tomášem a přítelem matky velice špatné, rozhodl se Tomáš odejít. Nyní žije ve squatu se svým otcem. Pokud má matky přítel v práci noční směnu, Tomáš může jet „domů“ a pobýt tam. S matkou má poměrně dobrý vztah.

Tomáš má dlouholetý vztah s vdanou ženou, s ní má také dvouletou dceru. Ve vztahu je dlouhodobě nespokojený. S partnerkou se vídá, když je manžel v práci. Jsou spolu v pravidelném kontaktu.

Tomáš na své dětství vzpomíná v dobrém. Po základní škole začal studovat na Středním odborném učilišti s technickým zaměřením. Škola ho však nebavila, nedokončil první ročník. Od té doby pracoval v rodinném podniku. Po zavření restaurace byl Tomáš dlouhodobě bez práce. Často střídal brigády a práce na černo.

Od té doby začal Tomáš také experimentovat s drogami. Poprvé se s nimi setkal v partě. Říkal, že s drogami „zabíjeli“ nudu. Nejdříve zkusili marihuanu. Poté však začali experimentovat s pervitinem. Často vzpomíná na svou první dávku. Říkal, že to byla neskutečná jízda a od té doby už nic jiného nechtěl. V létě jezdí Tomáš na opium na maková pole. Tomáš se dříve léčil se závislostí na heroinu. Je přihlášen

do substituční léčby a užívá subutex na předpis. Střídá užívání návykových látek, podle toho, co zrovna „je“. Užívá denně intravenózně.

Tomáš byl ve výkonu trestu odnětí svobody tři roky. Během pobytu ve vězení užíval pravidelně pervitin. Po propuštění výkonu docházel do Probační a mediační služby na dohled, ten měl stanovený na dva roky.

Tomáš je nyní ve vězení za spáchaný trestný čin - krádeže. Z výkonu trestu odnětí svobody bude propuštěn v únoru 2017.

Trisha Hatfield Graves se narodila jako jedna z pěti dětí v padesátých letech. Její otec je středoškolský učitel a matka zdravotní sestra u soukromého rodinného lékaře. Trishu její starší bratr každou noc sexuálně zneužíval.

První lék proti bolesti si vzala v devíti letech. Během dalších čtyřiceti let začala užívat léky a alkohol ve vysoké míře, aby se vyrovnala s tím, čemu musela každou noc čelit.

Navenek byla úspěšnou mladou podnikatelku, přesto žila v neustálém stavu úzkosti. Začala užívat léky na předpis. Když jí bylo 25 let, několikrát podstoupila detoxifikační program a léčbu. Pokaždé však bez úspěchu.

Aby se dostala k vyššímu množství léků, začala falšovat a měnit předpisy na léky. V roce 2000 byla zatčena za padělání podpisů. Do drogového soudu vstoupila v lednu 2000. Během drogového soudu se zúčastnila terapie. Absolvovala programy zaměřené na duševní problémy – zneužívání v dětství a posttraumatického stresu.

Vyhodnocení a interpretace průzkumného šetření

Jestliže porovnáme kazuistiku Lukáše s kazuistikou Trishy, lze usoudit, že je potřeba prozkoumat celý příběh klienta. Nelze člověka „pouze“ potrestat, ale je zapotřebí s ním pracovat na dalších osobních oblastech (bydlení, zaměstnání, finanční situaci, volný čas), aby došlo ke změně životního stylu i chování. Proto se musí klást důraz na individuální přístup k pachatelům.

Pokud by se Trisha odsoudila k výkonu trestu odnětí svobody, ztratila by zaměstnání, stabilní bydlení a blízké osoby. Ukázalo se, že vysoká míra užívání léku, kvůli kterému se Trisha dopustila trestného činu padělání podpisů, je sekundárním problémem, muselo se tedy primárně řešit sexuální zneužívání v dětství.

Jestliže by Tomáš chodil pravidelně do PMS, kde by se mohl zúčastnit také terapeutického sezení, v rámci kterého by se řešilo jeho užívání a ostatní oblasti života, mohla by se mu po ukončení služby zvýšit životní úroveň (např. že by si našel bydlení a stabilní práci). Pokud opomeneme tyto důležité aspekty v rámci změny klientova života, nelze očekávat výrazné zlepšení v motivaci klienta žít jiným stylem. Tomáš je se svým životem nespokojený, v loňském roce se u klienta projevil suicidální tendence. Často Tomáš mluví o tom, že si nemůže najít stabilní a legální práci, neboť nemá čistý výpis z rejstříku trestu. Dostává se tím do „bludného kruhu“, neboť bez peněz si nemůže zaplatit ubytovnu, kde by mohl přebývat a vstávat do práce.

Dále klient uvedl, že by potřeboval intenzivnější kontakt s přepadeným mužem, aby se mu mohl omluvit a vyzpovídat.

Tomáš mi přijde jako vhodný potenciální účastník drogového soudu, neboť když si najde brigádu, sníží se jeho užívání drog na minimum. Je schopný docházet včas na domluvené schůzky. Je otevřený a komunikativní.

5.2 Shrnutí a diskuze průzkumného šetření

V čem se shodují a v čem odlišují přístupy justičních institucí k řešení trestných činů páchaných pod vlivem drog v ČR a v USA?

Z výše uvedeného vyplývá, že probační úředníci nejsou připraveni pracovat s klienty užívající drogy. Dosud ani neexistují **PMS** specializované pro jednotlivé typy klientů. Probační úředníci se s uživatelem drog mohou setkat ve všech oblastech činnosti. V roce 2014 bylo evidováno 3 285 spisů s drogovou problematikou z celkových 31 526 evidovaných spisů.¹⁴⁹ Jedná se zhruba o 10 % z celkových případů. Z e-mailů také vyplývá, že probační úředníci nemají dosud jasno v tom, jak by mohla mediace s uživatelem drog vypadat. Někteří dokonce uvedli, že si myslí, že mediaci v tomto případě, nelze uskutečnit. Přesto se ve třech střediscích s mediací s uživatelem drog, již setkali. Nebylo však možné účastníky procesu mediace kontaktovat.

¹⁴⁹ PMSČR, *Statistika PMS 2014 – komentář*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-12-03]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/statistika/>.

Z výzkumů zaměřujících se na **drogové soudy** vyplývá, že jsou nejúspěšnější intervencí pro řešení drogové problematiky a trestných činů navzájem. DS snižují kriminalitu, šetří peníze, obnovují sociální vazby a zvyšují schopnost udržet si práci a splácet dluhy.

Z rozhovoru vyplynulo, že **trestní řízení** bylo pro Tomáše velmi formální záležitost. Klient uvedl, že pokud něčemu nerozuměl, raději se na nic neptal, aby to celé nezhoršil. Tomáš dále uvedl, že během soudu mluvili spíš „oni“, on jenom poslouchal. Klient měl pocit, že chtějí slyšet „pouze“ omluvu a to, že si za všechno může jenom sám. Tomáš si také stěžoval na to, že musel být půl roku ve vazbě, kde čekal, až se uskuteční tři stání. Také uvedl, že by potřeboval delší čas na rozmluvu s mužem, kterého přepadl. Mluvil o tom, že i když byl ve vazbě půl roku, s přepadeným mužem se viděli cca 10 minut. Chtěl by se mu vyzpovídat. *„To by mi asi pomohlo. Možná i jemu, aby pochopil, že to byla fakt hloupost. Protože nevím, jestli se nebojí chodit teďka sám večer.“* Klient uvedl, že mu dost pomohlo, když mu poškozený muž řekl, že má Tomáš šanci, žít normální život.

Mediace dává možnost oběma stranám vyjádřit očekávání, potřeby a pocity. Poškozenému mediace umožňuje pochopit dané okolnosti, které vedly k trestnému jednání či konfliktu. Obviněný oproti tomu může vyjádřit upřímnou omluvu a objasnit důvody svého jednání.

Závěr

Mediací se rozumí dobrovolná mimosoudní řešení sporů za pomoci třetí nezávislé osoby – mediátora. Mediátor stranám napomáhá komunikovat a pomáhá jim při hledání řešení, které je pro obě strany přijatelné.

Cílem práce bylo popsat mediační proces jako alternativní metodu řešení konfliktů. První čtyři kapitoly práce se zabývaly teoretickou částí a poslední pátá průzkumným šetřením. V rámci uvedení do problematiky nejdříve práce definovala mediaci, zabývala se fázemi a účastníky mediace, dále práce popisovala trestné činy spáchané uživateli drog. Cílem empirické části bylo analyzovat přístup justičních institucí k osobám stíhaným za drogové činy v České republice a porovnat jej s dalším možným přístupem praktikovaným v USA. První část šetření se zabývala komparací drogové scény, počtu uživatelů drog, drogové kriminality a přístupů k pachatelům trestných činů v ČR a v USA. Druhá část mapovala přístupy k pachatelům za trestné činy v ČR z pohledu pachatele. Proběhl rozhovor s klientem, který prošel trestním řízením, druhý vzorek průzkumného šetření nebylo možné kontaktovat. Z tohoto důvodu byla vypracována kazuistika osoby, která prošla drogovým soudem v USA. Na vybrané kazuistice bylo ukázáno, jak by se mohl změnit klientův život po absolvování „něčeho“ podobného v našich podmínkách.

Jak už bylo uvedeno výše, nelze člověka „pouze“ potrestat, ale je zapotřebí s ním pracovat na dalších životních oblastech (bydlení, zaměstnání, finanční situaci, volný čas), aby došlo ke změně životního stylu i chování. Proto se musí klást důraz na individuální přístup k pachatelům. U klienta se po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nic nezměnilo. Vrátil se zpět do „starých kolejí.“ Nyní je opět ve vězení.

Naši drogovou politiku můžeme hodnotit jako úspěšnou. Z průzkumu však vyplývá, že dosud nejsou probační úředníci připraveni na práci s uživateli drog a chybí metodika, jak pracovat s touto specifickou skupinou. Jednoznačně lze usoudit, že u nás chybí rozsáhlé výzkumy, které by zkoumaly efektivitu jiných přístupů s uživateli drog.

Myslím si, že trestný čin nelze řešit, aniž by se pozornost nevěnovala také tématu užívání drog. Dle mého názoru se tyto jevy vzájemně prolínají. Troufám konstatovat, že užívání drog může být příčinou páchaní trestné činnosti jednotlivce, ke které by jinak nedošlo.

Seznam použitých zdrojů

ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČR, *Co je to mediace*, [online]. © 2011. [cit. 2015-05-23], Dostupné z <http://www.amcr.cz/co-je-to-mediace/>.

ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČR, *Výhody mediace a typy sporu*. [online]. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z <http://www.amcr.cz/vyhody-mediace-typy-sporu.php>.

EGERT, M., FALZON, W. *Řešení konfliktů: Management do kapsy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 112 s. ISBN 80-7367-011-9.

BENCKO, Vladimír, et al. *Epidemiologie: výukové texty pro studenty* 1. LF UK. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002. 168 s. s. 207. ISBN 80-246-0383-7.

BERNARD J., *Mediace v rámci výkonu trestu odnětí svobody*, Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005, Příl. čas.: České vězeňství č. 1 (2005).

CMC, *The Benefits of Mediation*, © 2015. [cit. 2015-06-23]. Dostupné z: <http://www.civilmediation.org/about-mediation/30/the-benefits-of-mediation>.

ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 17. července 2000 *o probační a mediální službě*. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupný z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb213-04.pdf>.

ČESKO. Zákon č. 202 ze dne 2. května 2012 *o mediaci a o změně některých zákonů*. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/01_ZAKON_O_PMSCR_aktual_2009.pdf.

EMCDDA, *Nové iniciativy: drogové soudy a mediace mezi obětí a pachatelem*, [online]. © 2014. [cit. 2016-01-28]. Dostupný z <http://ar2004.emcdda.europa.eu/cs/page098-cs.html>.

EMCDDA, *Uživatelé drog ve vězení*, © EMCDDA 2005. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://ar2005.emcdda.europa.eu/cs/page082-cs.html>.

FALTUS J. *Rozhovor: JUDr. Hana Lenghartová, advokátka a mediátorka*. DOI: *Všehrd*, 22.2 2014. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2014/02/rozhovor-judr-hana-lenghartova-advokatka-a-mediatorka/>.

DOUBRAVOVÁ, Dagmar et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ - Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. 20.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-802-6202-196.

HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 270 s. ISBN 978-80-247-3134-6.

HOLÁ, Lenka. *Mediace - Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2003, 190 s. ISBN 80-247-0467-6.

CHOLENSKÝ, R. *Praktický průvodce mediací: podle nové právní úpravy*. Vyd.1. Praha: Linde Praha, 2013, 300 s. ISBN 978-80-7201-901-4.

LEGALIZACE, *Množství větší než malé od roku 2014*, © 2009. [cit. 2015-10-30]. Dostupné z <http://www.legalizace.cz/legislativa/aktualni-zakon/hodnoty-urcujici-mnozstvi/>.

JURÁKOVÁ, Iveta. *Trestněprávní postih toxikomanů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 176 s. ISBN 80-210-2234-5.

JUSTICE, *Význam mediace a dalších specifických metod pro úpravu odklonu*, [online]. © 2003. [cit. 2015-05-23] Dostupné z <http://trestni.juridic.cz/169965/clanek/trest3.html>.

KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády, 2003, 2 sv. (319, 343 s.). ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2015, 696 stran. ISBN 978-80-247-4331-8.

KISK FF MU, *Výzkumné otázky a hypotézy*, © 2012. [cit. 2015-9-28]. Dostupné z: <http://vyzkumy.knihovna.cz/ucebnice/vyzkumne-otazky-hypotezy>.

KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.

MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 122 s. ISBN 978-80-7478-589-4.

MARLOWE, Douglas, *Research update on Adult Drug court*, [online]. © 2010 NADCP. [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: [http://www.nadcp.org/sites/default/files/nadcp/Research Update on Adult Drug Courts - NADCP_1.pdf](http://www.nadcp.org/sites/default/files/nadcp/Research%20Update%20on%20Adult%20Drug%20Courts%20-%20NADCP_1.pdf)

MEDKOVÁ Radka., *Jaké typy sporu lze řešit?*, [online]. © 2011. [cit. 2015-05-23], Dostupné z <http://www.mediace-cr.cz/jake-typy-sporu-lze-resit/>.

MEDIACE-BRNO, *Historie mediace v České republice*, [online]. © 2015. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z <http://www.mediace-brno.cz/historie-a-zkusenosti.html>.

MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., NEČAS V., GROLMUSOVÁ, L., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., SOPKO, B., FIDESOVÁ,

H., VOPRAVIL, J., JURYSTOVÁ, L., *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog*
Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013. 1. Vyd. Praha:
Úřad vlády České republiky, 2014, 186 s. ISBN 978-80-7440-109-1

NCADD, *Alcohol, Drugs and crime*, [online]. © NCADD 2016. [cit. 2016-02-22].
Dostupné z: <https://ncadd.org/about-addiction/alcohol-drugs-and-crime>.

NADCP, *Drugs and crime in America*, © National Association of Drug Court
Professionals. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z: <http://www.nadcp.org/learn/drug-courts-work/drugs-and-crime-america>.

NADCP, *History*, [online]. © National Association of Drug Court Professionals
2015. [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://nadcp.org/learn/what-are-drug-courts/drug-court-history>.

NADCP, *What are drug courts*, © National Association of Drug Court Professionals.
[cit. 2016-02-12]. Dostupné z: <http://www.nadcp.org/learn/what-are-drug-courts>.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČESKÁ REPUBLIKA, *Stádia trestního
řízení*, © 2012. [cit. 2015-09-03]. Dostupné z:
<http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/stadia-trestniho-izeni>.

NIH, *Drug Addiction Treatment in the Criminal Justice System* [online]. © 2015.
[cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <http://www.drugabuse.gov/related-topics/criminal-justice/drug-addiction-treatment-in-criminal-justice-system>.

NIH, *DrugFacts: Nationwide Trends*, © 2015. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z:
<http://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/nationwide-trends>.

NIH, *Principles of Drug Abuse Treatment for Criminal Justice Populations - A
Research-Based Guide*, © 2015. [cit. 2016-02-03]. Dostupné z:
<https://www.drugabuse.gov/publications/principles-drug-abuse-treatment-criminal-justice-populations/principles>.

NMS, *Probační a mediační služby*, © 2015 NMS, [cit. 2015-12-03]. Dostupné z:
<http://www.drogy-info.cz/publikace/glosar/?g=241>.

POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*.
1. vyd. Praha: Alfom, 2013, 196 s. ISBN 978-80-87785-00-3.

PLAMÍNEK, Jiří. *Jak řešit konflikty: 27 pravidel pro efektivní vyjednávání*. 1. vyd.
Praha: Grada, 2006, 127 s. ISBN 80-247-1591-0.

PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013,
168 s. ISBN 978-80-247-5031-6.

PLAMÍNEK, Jiří. *Řešení konfliktů a umění rozhodovat*. 1. vyd. Praha: Argo, 1994.
198 s. ISBN 80-85794-14-4.

- PMSČR, *Komentář k agendě zprostředkování řešení konfliktu* © 2002-2015. [cit. 2015-12-03]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/statistika/>.
- PMSČR, *MEDIACE – informační leták*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-08-03]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/mediace/>.
- PMSČR, *Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-07-16]. Dostupné z https://www.pmscr.cz/download/NVD_Metodicky_postup_PMS.doc.
- PSMČR, *Možnost mimosoudního řešení konfliktu – mediace*, © 2002-2015. [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>.
- PMSČR, *Poslaní a cíle Probační a mediální služby*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.
- PMSČR, *Statistika PMS 2014 – komentář*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-12-03]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/statistika/>.
- PMSČR, *Zákon o mediaci*, [online]. © 2002-2015. [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/01_ZAKON_O_PMSCR_aktual_2009.pdf
- ROZHODČÍ SOUD PŘI IAL SE, *Obchodní mediace*, [online]. © 2015. [cit. 2015-06-16] Dostupné z <http://www.rozhodcisoud.net/cz/sekce/obchodni-mediace-73>.
- SANANIM, *Sborník konference KRIMINALITA A DROGY 2012*, © 2010. [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/ke-stazeni/publikace-sananimu.html>.
- SOCIOLOGICKÉ PROJEKTY, *Kvalitativní výzkum*, [online]. © 2015. [cit. 2015-9-28]. Dostupné z: <http://haltmarova.cz/metody/kvalitativni/>.
- STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-x.
- ŠÍŠKOVÁ, T. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 207 s. ISBN 978-80-262-0091-8.
- ŠTERN, P, OUŘEDNÍČKOVÁ L. a DOUBRAVOVÁ D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. Vyd. Praha: Portál, 2010, 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana, *Sborník konference KRIMINALITA A DROGY 2012*, © 2010. [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/ke-stazeni/publikace-sananimu.html>.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ, *Kolik stojí odsouzení za trestný čin*, © 2015. [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/kolik-stoji-odsouzeni-za-trestny-cin>.

ÚŘAD VLÁDY ČR, *Diagnostická kritéria závislosti*, © 2003-2006, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: http://txt.www.drogyinfo.cz/index.php/publikace/glosar_pojmu/d/diagnosticka_kriter ia_zavislosti.

ÚŘAD VLÁDY ČR, *Programy orientované na abstinenci*, © 2015 NMS. [cit. 2016-02-11]. www.drogy-info.cz/data/obj_files/.../Zaostreno_na_drogy_200604_web.pdf.

VAŇKOVÁ Eva., *Co je mediace*, © 2015. [cit. 2015-06-26]. Dostupné z <http://mediace-najitreseni.cz/mediace/>.

VAŇKOVÁ E., *Výhody mediace*, [online]. © 2016, Mediace, Mgr. Eva Vaňková. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z <http://mediace-najitreseni.cz/vyhody-mediace/>.

VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.

WORLD HEALTH ORGANIZATION, *WHO definition of Health*, © 2003. [cit. 2015-08-03]. Dostupné z: <http://www.who.int/about/definition/en/print.html>.

ZÁKONY OD CENTRUM. CZ, *Díl 1 – Trestné činy obecně ohrožující*, © 2015. [cit. 2015-09-11]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-7-dil-1>.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Neverbální jazyk

Tabulka č. 2: Charakteristika primární a sekundární kriminality

Tabulka č. 3: Počet obžalovaných osob v rozdělení podle jednotlivých drog a drogových trestných činů

Tabulka č. 4: Počet drogových trestných činů a jejich podílu na zjištěných trestných činech v letech 2002 – 2013

Tabulka č. 5: Množství větší než mále od roku 2014

Tabulka č. 6: Uložené sankce za drogové trestné činy v roce 2013 podle drogových trestných činů

Tabulka č. 7: Počet trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek

Tabulka č. 8: Odhad vybraných trestných činů spáchaných uživateli drog

Tabulka č. 9: Dynamický model vztahu mezi užíváním návykových látek a páchaním trestných činů

Tabulka č. 10: Výsledné porovnání obou zemí

Seznam grafů

Graf č. 1: Prevalence v posledních 30 dnech v ČR v roce 2013

Graf č. 2: Prevalence v posledních 30 dnech v USA v roce 2013

Seznam příloh

Příloha A – Kritéria drogové závislosti podle MKN - 10

Příloha B – rozhovor

PŘÍLOHY

Příloha A – Kritéria drogové závislosti podle MKN - 10

Podle ICD-10 (MKN-10) je syndrom závislosti soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických fenoménů, který se vyvíjí po opakovaném užití látky a který typicky zahrnuje následující projevy:

- 1) silná touha nebo pocit puzení užívat látku (craving);
- 2) potíže v kontrole užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky;
- 3) somatický odvykací stav, jestliže je látka užívána s úmyslem zmenšit jeho příznaky, což je zřejmé z typického odvykacího syndromu pro danou látku nebo z užívání stejné (nebo velice příbuzné) látky se záměrem zmenšit nebo odstranit odvykací příznaky;
- 4) průkaz tolerance jako vyžadování vyšších dávek látky, aby se dosáhlo účinků, původně vyvolaných nižšími dávkami (jasné příznaky lze nalézt u jedinců závislých na alkoholu a opiátech, kteří mohou brát denně takové množství látky, který by zneschopnilo nebo i usmrtilo uživatele bez tolerance);
- 5) postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky, nebo k zotavení z jejího účinku;
- 6) pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků: poškození jater nadměrným pitím (depresivní stavy, vyplývající z nadměrného užívání látek) nebo toxické poškození myšlení; je třeba snažit se určit, zda pacient byl nebo mohl být vyšetřen a zda mohly být zjištěny příčiny a rozsah poškození.

Pro diagnózu závislosti je zapotřebí přítomnosti minimálně tří z uvedených kritérií během posledního roku. Syndrom závislosti může být: pro specifickou látku, pro třídu látek nebo pro širší spektrum farmakologicky odlišných psychoaktivních substancí.¹⁵⁰

¹⁵⁰ ÚŘAD VLÁDY ČR, *Diagnostická kritéria závislosti*, © 2003-2006, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: http://txt.www.drogyinfo.cz/index.php/publikace/glosar_pojmu/d/diagnosticka_kriteria_zavislosti.

Příloha B – rozhovor

- 1) Jaké trestné činy jsi spáchal a jaké myslíš, že měly dopady?
- 2) Jak vzpomínáš na trestní řízení?
- 3) Vybavíš si pocity, které jsi měl?
- 4) Jak jsi vnímal ostatní účastníky procesu?
- 5) Jakou jsi v procesu hrál roli ty sám?
- 6) Co se od tebe očekávalo?
- 7) Jak jsi tomu všemu rozuměl, co se odehrávalo během trestního řízení?
- 8) Byl prostor pro tvoje vyjádření?
- 9) Jak se k tobě chovali?
- 10) Vzpomněl sis na „obět“? Co jsi k ní cítil?
- 11) Co sis pomyslel, když proces skončil?
- 12) Jaký dopad to mělo na tebe?
- 13) Je něco, co sis během procesu uvědomil?
- 14) Kdybys měl jiným „pachatelům“ doporučit trestní řízení jako užitečnou metodu řešení přestupku udělal bys to? Proč ano/ne?
- 15) Je ještě něco co bys chtěl dodat či upřesnit?